

Høgskolen
i Innlandet

Fakultet for lærerutdanningen og pedagogikk – Høgskolen i Innlandet avd. Hamar

Marcus Evensen

Masteravhandling i samfunnsfag.

**Seksualitetens og kjønnsidentitetens
fremkomst i læreplaner fra 2006 og
2020.**

Sexuality and Gender Identity's Appearance in
Curricula from 2006 and 2020.

MGLU5-10
2MASTER510

2023

Forord

Denne masteroppgaven er mitt siste arbeid før studentlivet ender, og voksenlivet starter. Denne prosessen har vært ekstremt utfordrende og tidkrevende, men også utrolig læringsrik. Jeg står i stor takknemlighet til alle som har hjulpet og støttet meg fra oppstart til innlevering.

Først vil jeg takke mine medstudenter for fem flotte og til tider tunge år under koronapandemien. Det har vært mye moro og latter i både grupper og i praksis! Videre vil jeg takke guttegjengingen og andre venner som også har gjort disse årene til en minneverdig periode i livet.

Jeg ønsker også å rette en takk til familien min som hele tiden har vært støttende, stilt opp på alle døgnets tider og for å ha motivert meg til å bli lærer. Takk!

Jeg vil rette en stor takknemlighet til min veileder Prisca Massao Bruno, for gode ord og godt samarbeid. Takk for at du har vært så fleksibel, takk for gode bidrag og idémyldring!

Sist, men ikke minst vil jeg rekke en stor takk til min samboer Oda Marie Westby. Du har vært min største støttespiller gjennom denne skriveprosessen og fem år med skole. Dette hadde jeg ikke klart uten deg. Tusen takk.

- Jeg klarte det.

Marcus Evensen

Hamar, mai 2023.

Innholdsfortegnelse

NORSK SAMMENDRAG	6
ENGELSK SAMMENDRAG (ABSTRACT)	7
1. INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN FOR STUDIEN.....	8
1.1.1 <i>Oppgavens relevans</i>	8
1.2 PROBLEMSTILLINGEN.....	9
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	11
2. SENTRALE BEGREPER OG LITTERATURGJENNOMGANG	11
2.1 SENTRALE BEGREPER.....	12
2.1.1 <i>LHBT+</i>	12
2.2 SEKSUALITET OG KJØNNSIDENTITET I SAMFUNNET GJENNOM HISTORIEN.....	15
2.2.1 <i>Startskuddet i Norge og opprettelsen av DNF-48</i>	16
2.2.2 <i>LHBT+ bevegelser internasjonalt</i>	16
2.2.3 <i>Videre arbeid av DNF-48 og endringer i straffeloven</i>	17
2.2.4 <i>Nye kampsaker</i>	18
2.2.5 <i>HIV-epidemi og fremmedfrykt</i>	18
2.2.6 <i>Nye utviklinger for organisasjoner i Norge</i>	19
2.2.7 <i>Nyere tid og ny ekteskapslov</i>	20
2.2.8 <i>Kjønnsinkongruens blir anerkjent</i>	20
2.3 SEKSUALITET OG KJØNNSIDENTITET SOM ET KONTROVERSIELT, EMOSJONELT OG SENSITIVT TEMA I SKOLEN.....	21
2.3.1 <i>Seksuelle krenkelses</i>	22
2.3.2 <i>Pornografi i skolen</i>	23
2.4 TIDLIGERE FORSKNING.....	25
2.4.1 <i>Fremgang og resultater av systematisk søk</i>	25
2.4.2 <i>Seksuell helse og politiske strategier</i>	29
2.4.3 <i>Pornografi i den svenske skolen</i>	31
2.4.4 <i>Seksualitetsundervisning og kontroverser «down under»</i>	34
3. TEORI	37
3.1 SEKSUALITET GJENNOM MAKT, DISKURSER OG SELVFØLELSE.....	38
3.1.1 <i>Makt og seksualitet</i>	38
3.1.2 <i>Diskurs</i>	39
3.1.3 <i>Individets seksualitet og tilståelse</i>	39
3.2 KJØNN, HETERONORMATIVITET OG PERFORMATIVITET.....	40
3.2.1 <i>Kjønn og heteronormativitet</i>	40
3.2.2 <i>Performativitet</i>	41
3.2.3 <i>Den heteroseksuelle matrisen</i>	42
4. METODE	42
4.1 KVALITATIV INNHOLDSANALYSE.....	43
4.2 FORBEREDELSE TIL DATAINNSAMLING.....	43
4.3 UTVALGSKRITERIER FRA LÆREPLANENE.....	44
4.4 OVERSIKT OVER STUDIENS LÆREPLANER.....	45
4.5 OM LÆREPLANER.....	46
4.6 OM KODING OG KATEGORISERING.....	48
4.7 SØKEORD OG BEGREPER.....	49
4.8 KATEGORISERING.....	50
4.9 VALIDITET.....	52
4.10 RELIABILITET.....	53
5. HOVEDFUNN OG DRØFTING	54
5.1 SEKSUALITET, SEKSUELL ORIENTERING, SEKSUELL LEGNING – EN TEMATIKK I STADIG ENDRING OG UTVIKLING?.....	55
5.1.1 <i>LK06</i>	55

5.1.2	LK20.....	59
5.2	KJØNNSIDENTITET, KJØNNSINKONGRUENS, KJØNNSUTTRYKK – LIK ELLER ULIK?	61
5.3	KJØNN/KJØNNSROLLER – UTDATERT?	63
5.3.1	LK06.....	63
5.3.2	LK20.....	65
5.4	HETERONORMATIVITET – INKLUDERENDE REPRESENTASJON?	66
5.5	LHBT+ OG SEKSUELL HELSE – EN INDIREKTE RØD TRÅD?.....	67
5.6	PORNOGRAFI – INGEN Plass I DEN NORSKE SKOLEN?.....	68
5.7	IDENTITET – ET INKLUDERENDE NOK BEGREP?.....	69
5.8	DISKRIMINERING – STERKT VEKTLAGT I LÆREPLANENE.	70
5.9	MAKT – KUN NOE MAN SKAL LÆRE, ELLER NOE MAN OPPLEVER?	70
6.	OPPSUMMERING OG SLUTTKOMMENTARER.....	71
	REFERANSER/LITTERATURLISTE.....	74

Norsk sammendrag.

Denne oppgaven er en masteravhandling i samfunnsfag ved Høgskolen Innlandet. Oppgaven bruker en kvalitativ innholdsanalyse på læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20) og forsøker å belyse problemstillingen og funn opp mot teori og tidligere forskning.

Problemstillingen for oppgaven er formulert slik: «*Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?*». I analysen har jeg lagt vekt på generell og overordnet del fra LK06 og LK20, samt innledende deler og kompetansemål for 7. og 10.trinn i samfunnsfag. Formålet med oppgaven er å se på hvordan tema seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplanene, hvordan er det formulert, hvor mange ganger dukker det opp, meningen bak, hvilke tolkninger kan man gjøre? For å kategorisere og analysere har jeg sortert ulike søkeord i kategorier og tabell for å telle fremkomst og kontekst. Søkeordene jeg benyttet meg av var: kjønnsidentitet, seksualitet, seksuell orientering, kjønnsinkongruens, kjønnsuttrykk, kjønn/kjønnsroller, heteronormativitet, diskriminering, LHBT+, identitet, seksuell helse, makt seksuell legning og pornografi. Disse er sortert i ulike kapitler og kategorier i drøfting og funn.

Funnene i oppgavene peker på at tema seksualitet og kjønnsidentitet er kompetansemål som fremkommer i stadig endring og utvikling opp mot hverandre og tiden de er skrevet i. Det er stor variasjon i hvilke deler de ulike søkeordene og områdene dukker opp. Et sentralt funn fra LK20 viser at 7.trinn har et tydelig og presist mål for hva elevene skal kunne rundt tema seksualitet og kjønnsidentitet i motsetning til 10.klasse der dette ikke er nevnt en gang. Generelt kan det sies at tema kan tolkes inn i flere av målene i læreplanene og endring over tid viser en større åpenhet og inkludering.

Funnene i oppgaven er preget av valg jeg har tatt og hvilke teorier og søkeord som er brukt. Det vil si at det er mulig at andre innfallsvinkler ville kunne skape andre funn.

Engelsk sammendrag (abstract).

This assignment is a master's thesis in social sciences at the HøgskolenInnlandet. This thesis uses a qualitative content analysis of curriculum plans from 2006 (LK06) and 2020 (LK20), aiming to shed a light on the research question and results in relation to theory and in previous research papers. The research question for the assignment is formulated as follows: "*How does the theme of sexuality and gender identity appear in the curriculum from 2006 (LK06) and 2020 (LK20)?*". In the analysis, I have focused on the general parts from LK06 and LK20, as well as the introductory sections and competency goals for 7th and 10th grad in social sciences. The purpose of the thesis is to examine how the theme of sexuality and gender identity emerges in the curriculum, how it is formulated, how often it appears, the intended meaning behind it, and what interpretations can be made. To categorize and analyze the data, I have sorted various keywords I used, including: gender identity, sexuality, sexual orientation, gender incongruence, gender expression, gender/gender roles, heteronormativity, discrimination, LGBTQ+, identity, sexual health, power, sexual orientation, and pornography. These keywords are sorted into different chapters and categories in the discussion and results.

The results of the thesis indicate that the theme of sexuality and gender identity is competency goals that undergo continuous change and development in relation to each other and the time periods they were written in. There is significant variation in which parts the different keywords and areas appear. A significant result from LK20 shows that 7th grade has a clear and precise goal regarding what students should know about sexuality and gender identity, whereas in the 10th grade, this is not mentioned at all. Generally, it can be said that the theme can be interpreted into multiple goals in the curriculum, and changes over time indicate a greater openness and inclusivity.

The results of the thesis are influenced by the choices I have made and the theories and keywords used. This means that alternative approaches might yield different findings.

1. Innledning.

1.1 Bakgrunn for studien.

Bakgrunnen for dette studiet kom som idé under mitt fjerde år på grunnskolelærerutdanningen for 5-10.trinn. Her fikk vi et foredrag fra Redd Barna om seksualitetsundervisningen i skolen. Under foredraget ble det sagt at samfunnsfag hadde det største ansvaret for undervisning om seksualitet og kjønn ut ifra de nye læreplanene fra Kunnskapsløftet 2020 (LK20). Dette var en overraskelse og en øyeåpner for meg da jeg på det tidspunktet ikke hadde hatt noe særlig innføring i hvordan denne seksualitetsundervisningen skulle foregå i samfunnsfag, og slik ble ideen om denne masteroppgaven skapt. Jeg har siden ungdomskolen hatt en interesse og et engasjement for tematikk knyttet seksualitet og kjønnsidentitet, det er et spennende tema som berører mange og man kan selv også oppleve vanskeligheter eller undring knyttet til dette. Som kommende lærer på mellom- og ungdomstrinnet er dette også et tema som kan være relevant for meg som lærer å skaffe meg mer kunnskap om. Kunnskapsløftet 2020 ble implementert over en periode i skolen da jeg begynte på grunnskolelærer utdanningen, gjennom undervisning og praksis har jeg fått god innføring i bruk av denne, men som nevnt har jeg opplevd lite tematikk knyttet til seksualitet og kjønnsidentitet. Jeg har selv vokst opp med Kunnskapsløftet 2006 (LK06) som grunnlag for opplæringen, og har lite erfaring med seksualitet og kjønnsidentitet fra undervisning i denne perioden også. Med dette som utgangspunkt ble jeg undrende på hva kompetansemålene i samfunnsfag egentlig sier om seksualitet og kjønnsidentitet fra læreplanene fra 2006 og 2020.

1.1.1 Oppgavens relevans.

I den innledende delen av overordnet del i kunnskapsløftet fra 2020 (LK20) står det i opplærings verdigrunnlag at formålsparagrafen uttrykker de verdiene som samler Norge som et samfunn og at disse verdiene danner et grunnlag for hvordan vi skal leve, lære og arbeide sammen i et komplekst samfunn nå og i fremtiden (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 3). For å kunne gjøre dette vil jeg argumentere for at inkludering, respekt og åpenhet for hverandre vil være en naturlig del for å kunne samarbeide best mulig. En av skolens oppgaver er å ruste barn og unge til å lykkes i fremtiden de skal møte etter endt skolegang (Utdanningsdirektoratet et al., 2022) For at dette skal være mulig skal skolen bidra til å gi elevene en god dømmekraft, være bevist på egne handlinger og holdninger i møte med andre

mennesker og seg selv. På denne måten har de mulighet til å utvikle seg og være trygg på egen identitet (Utdanningsdirektoratet et al., 2022, s. 2). Ut ifra ulike statistikker og undersøkelser forteller Bufdir at man kan finne alt mellom under 100 000 til over 500 000 personer i Norge som identifiserer seg med LHBT+ begrepet, disse tallene varierer så stort ut ifra hvordan spørsmålene er stilt i forhold til definisjoner og begreper (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). SSB anslår at rundt 7 % av befolkningen er skeive, og videre undersøkelser tyder på at skeive oppgir i større grad å være mindre tilfreds med sin livskvalitet sammenlignet med heterofile personer (Gram, 2021). Noen av grunnene til dette er blant annet hets og mobbing. Bufdir (u.å.) trekker frem 3 punkter fra ulike undersøkelser i Norge de siste årene som visualiserer dette. «Homo» blir ofte brukt som skjellsord i skolen og samfunnet generelt, i en undersøkelse oppgir 54% av gutter at de har kalt en venn for «homo» den siste tiden (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Den gruppen som oppgir å oppleve å være mest utsatt for trakassering og mobbing er transpersoner og bifile menn (Bufdir, u.å.) Seksualitet og kjønnsidentitet er tema som derfor kan være sentralt for elevene i målene for opplæringen, tema er derfor noe som lærere i skolen mest sannsynlig må ta stilling til. Svendsen (2022) beskriver undervisning om kjønn og seksualitet som et paradoks, på den ene siden oppfatter både elever og lærere tema som en viktig del av opplæringen og dette er også implementert i læreplanene (s. 189). På den andre siden uttrykker elever at de har for lite til ingen undervisning om kjønnsidentitet og seksualitet, og flere lærere opplever for lite kunnskap på tema etter endt utdanning (Svendsen, 2022, s. 189). Forskning om hvordan seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplaner kan derfor bidra til å belyse hvordan man kan jobbe med tema og sørge for at alle skal kunne ha et godt liv i møte med andre uavhengig av seksualitet eller kjønnsidentitet.

1.2 Problemstillingen.

Slik lyder problemstillingen for oppgaven:

Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK20) og 2020 (LK20)?

I denne oppgaven skal jeg analysere hvordan tema seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplaner. Her skal jeg se på hvor mange ganger tema dukker opp og hvordan tema er

formuler og fremstilt. Dette skal gjøres gjennom en kvalitativ innholdsanalyse der jeg har valgt ut søkeord som omhandler tema direkte eller indirekte. Jeg ønsker også å se på hvordan seksualitet og kjønnsidentitet har fremkommet i læreplanene over tid mellom 2006 og 2020. I oppgaven skal jeg se derfor se på generell del og de tre versjonene av læreplanen i samfunnsfag fra LK06 og overordnet del og læreplan i samfunnsfag fra LK20. I læreplanene for samfunnsfag skal jeg analysere innledende deler og kompetansemål etter 7. trinn og 10. trinn. Dokumentene som er analysert i oppgaven er følgende:

Generell del av læreplanen kunnskapsløftet 2006 (LK06)

Læreplan i samfunnsfag, innledende deler (SAF1-01, SAF1-02 & SAF1-03), 2006-2021

Læreplan i samfunnsfag, kompetansemål etter 7. trinn og 10. trinn (SAF1-01, SAF1-02 & SAF1-03), 2006-2021

Overordnet del- verdier og prinsipper for grunnopplæringen, kunnskapsløftet 2020 (LK20)

Læreplan i samfunnsfag, innledende deler (SAF01-04), 2020

Læreplan i samfunnsfag, kompetansemål etter 7. trinn og 10. trinn (SAF01-04), 2020

Jeg skal forsøke å besvare denne problemstillingen gjennom flere deler i oppgaven. Først kommer jeg til å redegjøre for sentrale begreper som er nyttige å forstå i tilknytning til seksualitet og kjønnsidentitet. Deretter vil jeg redegjøre for sentrale historiske hendelser i Norge og utlandet som kan være med på å belyse kamper og hvilken posisjon tema har hatt gjennom de siste hundre årene. Jeg kommer også til å ta for meg en litteratur gjennomgang av områder for seksualitet og kjønnsidentitet fra læreplaner og hvordan dette kan tolkes i praksis, denne delen kan være med på å belyse hvilke områder som kan være aktuelle og hvorfor det er aktuelt. Ifølge læreplanverket skal elevene oppnå kunnskap og erfaring gjennom å lære om ulike aspekter ved seksualitet og kjønn/kjønnsidentitet, i tillegg er det viktig at dette skjer hensynsfullt ovenfor hver enkeltes overbevisning (Utdanningsdirektoratet et al., 2022, s. 2). Lærere i grunnskolen og videregående har mulighet til å benytte seg av en støtteressurs til undervisning om kjønn og seksualitet som er utviklet av Utdanningsdirektoratet, Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Utdanningsdirektoratet et al., 2022, s. 1). I støtteressursen er det 7 hovedelementer som det fokuseres på, disse er: seksuell helse, kjønn og identitet, seksuell orientering, grenser og gjensidig respekt, selvbestemmelse og selvbilde, den seksuelle kroppen og seksualitetens sanser, tanker og følelser (Utdanningsdirektoratet et al., 2022, s. 1). Denne ressursen er ment for å hjelpe å vise hvordan temaene kjønn og seksualitet er en del av LK20 og hjelpe til med forberedelser, planlegging og refleksjoner (Utdanningsdirektoratet et al., 2022, s. 1). I støtteressurser så legges også frem

ulike eksempler fra både overordnet del og i de ulike læreplanene for fag. I denne oppgaven kommer jeg til å analysere læreplanene og drøfte funn opp mot seksualitet og kjønnsidentitet uavhengig av hvilke deler ressurser poengterer.

Gjennom tidligere forskning skal jeg se på hva som har blitt gjort tidligere av forskning knyttet til tema og problemstilling, dette kan hjelpe å belyse andre deler ved tematikken og kan kanskje være med på å belyse egne funn. I teori skal jeg ta for meg 3 hovedområder fra teoretikerne Michel Foucault og Judith Butler, som handler om seksualitet og kjønnsidentitet og hvordan dette kan forstås i samfunnet. Disse teoriene skal brukes til å belyse, tolke og drøfte deler av funnene i oppgaven. I metode kapittelet skal jeg redegjøre for metoden jeg benytter meg av for å forsøke å svare på problemstillingen i oppgaven. Disse delene vil til sammen danne grunnlaget for drøfting av funn knyttet til hvordan seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i de utvalgte læreplanene fra LK06 og LK20. Avslutningsvis vil jeg oppsummere de mest sentrale funnene fra oppgaven som kan brukes til å forsøke å besvare problemstillingen.

1.3 Oppgavens oppbygging.

Denne oppgaven er delt inn i seks kapitler. Det første kapittelet presenteres oppgavens problemstilling og bakgrunn for studie. Det andre kapittelet presenterer sentrale begreper, og litteratur gjennomgang av historie og tidligere forskning. Tredje kapittel omhandler sentrale teorier fra Foucault og Butler. I fjerde kapittel har jeg redegjort for oppgavens metode. I femte kapittel drøfter jeg funnene fra analysen min opp mot problemstillingen. I sjette og siste kapittel avsluttes oppgaven med sentrale funn og siste refleksjoner.

2. Sentrale begreper og litteraturgjennomgang.

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for sentrale begreper, knyttet til seksualitet og kjønnsidentitet. Deretter skal jeg gå igjennom litteratur og andre relevante begreper knyttet til tema seksualitet og kjønnsidentitet i læreplaner, som kontroverser, seksuell trakassering og pornografi. Til slutt kommer jeg til å redegjøre for tidligere forskning som kan knyttes opp mot tema.

2.1 Sentrale begreper.

Når man snakker om seksualitet og kjønnsidentitet kommer man over et hav av mange ulike begreper som blir brukt for å forklare hvilke måter mennesker identifiserer seg, kjenner på seksuell tiltrekning til andre og uttrykker seg. Jeg skal derfor i dette kapittelet presentere og definere flere av disse begrepene som jeg kommer til å benytte meg av videre i oppgaven.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har laget «LHBT+-ordlista». Dette er en liste med forklaringer på 45 forskjellige begreper som er knyttet opp til seksualitet og kjønnsidentitet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Ordlisten til Bufdir (u. å.) baserer seg delvis på organisasjonene *Fri, Skeiv ungdom* og *Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens* sine egne begrepslister, samt innspill fra nasjonal handlingsplan *Trygghet, mangfold og åpenhet (2021 – 2024)*. LHBT+ ordlista er oppført som en ressurs for lærere i undervisning om seksualitet og kjønn inne på utdanningsdirektoratet sine sider for læreplanverket knyttet til LK20. Ettersom jeg skal se på læreplaner fra samme nettside vil begrepsforklaringene i denne oppgaven derfor bruke Bufdir sine definisjoner, flere av begrepene vil også bli forklart ved hjelp av annen litteratur for å kunne skape et bredere perspektiv.

2.1.1 LHBT+.

LHBT+ er et fellesbegrep som brukes når man snakker om personer som bryter med normer i samfunnet knyttet til kjønn og seksualitet, begrepet skal omfavne alle seksuelle orienteringer, kjønnsidentiteter og kjønnskarakterestikka (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). LHBT+ er en norsk variant av det lignende engelske begrepet *LGBTQ+* som står for *lesbian, gay, bisexual, trans* og *queer*. På norsk er LHBT+ en forkortelse på *lesbiske, homofile, bifile og transpersoner*, pluss er både på engelsk og norsk med for å inkludere alle andre variasjoner av seksualitet og kjønnsidentitet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). LHBT+ er en forkortelse og samling for ulike former for seksualitet, seksuell orientering, kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk. De tre første bokstavene (lesbisk, homofil og bifil) er spesielt knyttet opp mot seksuell orientering. *Seksuell orientering* blir forklart av Bufdir som «hvem vi blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av og ønsker å være sammen med, de vanligste formene for dette er heterofil, homofil, bifil og lesbisk» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.).

Tidligere har man brukt legning når man snakker om hvem man blir forelsket i/tiltrukket av, nå anbefales det å benytte seg av orientering istedenfor legning, ettersom dette har en større

inkludering og åpenhet for at personers egne følelser kan endre seg i løpet av livet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Homofil og lesbisk er to begreper som begge betyr å tiltrekkes av samme kjønn (Litschi, 2022, s. 14 & 16). Homofil betyr å bli tiltrukket av samme kjønn som man selv identifiserer seg som, men blir som regel forbundet med menn som forelsker seg i andre menn. På andre siden sier man derfor gjerne lesbisk om kvinner som forelsker seg i andre kvinner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Mennesker som identifiserer seg som bifil opplever å bli seksuelt tiltrukket og/eller forelsket i både kvinner og menn (Litschi, 2022, s. 13). For bifile kan selvfølgelig interessen av ulike kjønn variere fra person til person, og selv om en bifil person går inn i et forhold med en person betyr ikke dette at man blir heterofil eller homofil (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). I samfunnet opplever nemlig flere bifile å ikke bli tatt på alvor og at man ikke har «bestemt» seg for sin seksuelle orientering, og blir derfor utsatt for diskriminering og/eller en følelse av usynliggjøring og utenforskap selv fra miljøet som kjemper for å bli akseptert (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). En annen seksuell orientering som ofte overlapper og sammenlignes med bifil er *panfil*. For en panfil person så handler ikke forelskelsen og/eller den seksuelle tiltrekningen om kjønn, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Likheten er at begge orienteringene handler om å ikke kun bli forelsket i et kjønn – mann eller kvinne, og ulikheten kommer frem i hvilken grad kjønn til personen spiller en rolle. Trans eller transperson brukes for å beskrive personer som ikke definerer seg med sitt tildelte kjønn ved fødselen (Litschi, 2022, s. 17).

En annen lengre variant av LHBT+ eller LGBTQ+ man kan komme over kan være *LGBTQIA+*, denne engelske forkortelsen inkluderer flere andre sider som *intersexuality* og *asexual*. Intersex eller interkjønn er et begrep som brukes når vi snakker om personer som av naturlige årsaker er født med kroppslige egenskaper som bryter med den binære forståelsen og de medisinske forventningene av hva det betyr å være og utvikle seg som kvinne eller mann (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Et eksempel på dette kan være at noen kan bli født med både penis og eggstokker (Litschi, 2022, s. 15). Personer som identifiserer seg som aseksuell opplever å aldri eller i liten grad kjenne på noen seksuell tiltrekning til andre personer, men derimot bli forelsket i andre personer gjennom for eksempel personlighet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Motsetningen av dette blir *aromantisk*, her opplever man å aldri eller i liten grad bli forelsket i andre, men derimot kun kjenne på seksuell tiltrekning uten følelser involvert (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Alle personer uavhengig av kjønnsidentitet eller seksuell orientering kan identifisere seg som dette og det kan selvfølgelig

også her være variasjoner og man kan flyte litt imellom disse begrepene (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.).

LHBT+ er et begrep som skal være inkluderende for ulike seksuelle orienteringer, kjønnsidentiteter og kjønnskarakteristika (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.) Denne forkortelsen skrives på flere ulike måter ut ifra hvor mange bokstaver (forkortelser) man har med, eksempelvis fra det engelske begrepet LGBTQ+ er ikke skeiv med på den norske forkortelsen som Bufdir bruker. Skeiv eller queer kan også brukes alene som et paraplybegrep for alle mennesker som skiller seg ut fra normer for seksualitet og kjønn (Litschi, 2022, s. 17). Det som er viktig å huske på er at ikke alle identifiserer seg med nevnte begreper, men at begrepene kan brukes til å forstå rent praktisk hvordan ting fungerer for flere mennesker.

I forståelse og oppfattelse av kjønn, kommer flere begreper frem som sentrale for å kunne forstå hvordan personer identifiserer seg. Kjønnsidentiteter er inkludert i begrepet som nevnt gjennom « T » - trans og videre gjennom pluss som inkluderer et enda større spekter. Kjønn har mye å si for både identiteten vår og hvordan andre oppfatter oss, og for mange vil ikke mann eller kvinne være en forståelse man kjenner seg igjen i (Litschi, 2022, s. 16). Et overordnet paraplybegrep for dette kan være *kjønnsidentitet*. Kjønnsidentitet blir forklart av Bufdir som «en persons indre opplevelse av å være kvinne, mann, både kvinne og mann eller ingen av delene (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.).

Det vil altså si at kjønnsidentitet er en persons egne oppfatning av sitt eget kjønn, kjønnsidentitet er derfor noe alle har enten du identifiserer deg med kjønn du har blitt tildelt ved fødsel eller ikke (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Begrepene *cis*, *ciskjønn* og *cisperson* brukes gjerne for å definere mennesker som identifiserer seg med fødte kjønn, begrepet skal tydeliggjøre at alle har en kjønnsidentitet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Cis-normativitet handler på samme måte som heteronormativitet om antakelser om personers identitet. I dette tilfellet handler det ikke om seksuell orientering, men om at man antar at alle personer kjenner seg igjen i det kjønn de fikk tildelt ved fødselen (Litschi, 2022, s. 13). Til tross for at mange i samfunnet kjenner seg igjen med tildelt kjønn, finnes det også personer som har en annerledes oppfattelse av egen kjønnsidentitet. Personer som ikke identifiserer seg med tildelte kjønn ved fødsel, bruker som nevnt gjerne begrepet *trans* eller *transperson*. Et mer samlende begrep som brukes er *kjønnsinkongruens*, dette vil også inkludere personer som ikke identifiserer seg som trans (Barne-, ungdoms- og

familiedirektoratet, u.å.). Kjønnssidentitet handler derfor hva man selv føler seg som, dette er en egen subjektiv og indre oppfattelse som andre personer ikke kan styre. Hvordan andre oppfatter deg som person eller hvordan du uttrykker deg handler mer om det ytre. *Kjønnsuttrykk* brukes om hvordan personer uttrykker sin kjønnssidentitet utad. Dette kan komme frem gjennom utseende til en person slik samfunnet har definert hva som kan knyttes til kjønn, slik som klesplagg, sminke og hår og andre former for uttrykkelse av kjønn (Litschi, 2022, s. 16).

2.2 Seksualitet og kjønnssidentitet i samfunnet gjennom historien.

Mennesket har blitt til gjennom millioner av år med evolusjon av eksisterende livsformer, dette ble blant annet redegjort av Charles Darwin i hans bok skrevet i 1871, *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex* (Universitetet i Oslo, 2022). Etersom mennesker er pattedyr og formerer seg er det naturlig å si at samleie, og derfor sex, har vært sentralt i våre liv siden starten av vår eksistens (Universitetet i Oslo, 2022). Selv om sex har vært knyttet til det biologiske og til instinktet om å formere seg, har det gjennom tusener av år også blitt et produkt av samfunnet og kulturen vår (Weeks, 2003, s. i). Weeks (2003) skriver i sin bok *Sexuality* at seksualitet i historien og i forskningsfeltet har vært til stede, men det har vært marginalisert sammenlignet med det «store historiske bildet» (s. 11). I likhet med mye annet har kolonister fra vesten erobret tankene og tradisjonene og utfoldelser omhandlende seksualitet i områdene de koloniserte (s. 11). Dette førte med seg transkulturelle generaliseringer som endret holdninger og meninger til «vestens regler», eksempelvis synet på giftemål og moraler rundt sex (s.11).

I løpet av 1900-tallet og de siste tiårene har dette derimot endret seg, flere historikere og teoretikere har skrevet ned mye mer av historien som gjør at vår kunnskap rundt temaet har blitt større. Temaer som giftemål og familie, prostitusjon, homoseksualitet, før- og ikke-kristne moraler, kvinnehelse, prevensjon, voldtekt og seksuell vold, seksuelle identiteter, samt viktigheten av å ha et nettverk rundt seg, har nå fått et større fokus og det har hjulpet til å spre kunnskap på disse områdene (Weeks, s. 12). Det har vært et stort fokus på å bruke andre kilder en vestlige for å finne ut av den subjektive sannheten og de skjulte tabuene bak historien, slik at man kan få en oversikt over «hele» historien. Under 1900-tallets økende mengde av feministiske bevegelser, LHBT+ relatert politikk og utbruddet av HIV/AIDS krisen ble det skapt et enda større behov en tidligere for kunnskap rundt menneskelig seksualitet, oppførsel og vaner (s.12). Samfunnets holdning til seksualitet var i endring og det

var ikke lenger et like stort tabu som tidligere å forske og skrive om dette feltet, noe som åpnet opp for spørsmål som kunne være forvirrende og undrende (s. 12). Dette førte til større studier og mer forskning på område, hvor blant annet teoretikerne Michel Foucault og Judith Butler har vært sentrale bidragsytere.

2.2.1 Startskuddet i Norge og opprettelsen av DNF-48.

Bevegelsene på 1900-tallet har skapt flere kamp saker og har ført til regel endringer, flere rettigheter samt store hendelser som har formet samfunnet i en mer åpen retning. *Det Norske Forbundet av 1948*, og kjent (og heretter referert) som *DNF-48*, var den aller første norske organisasjonen som jobbet for homofiles rettigheter (Litschi, 2022, s. 20). Organisasjonen har blant annet vært svært sentrale i arbeidet for å fjerne paragrafer i Den Norske Lov som har definert homofili til en kriminell handling og til en sykdomsdiagnose (Litschi, 2022, s. 20). I 1965 får homofile en viktig stemme da redaktør Torolf Elster i NRK ga Liv Haavik grønt lys til å sende Norges aller første radiosending om homofili. I sendingen var hovedfokuset å spre og øke informasjon og kunnskap om homofilt kjærlighetsliv, homofiles situasjon i samfunnet, straffeloven for seksuell omgang mellom menn, kirkens holdning, samt også følelsesytringer i heterofile forhold (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.).

2.2.2 LHBT+ bevegelser internasjonalt.

I internasjonal sammenheng står Stonewall-opprøret som et av de mest kjente bevegelsene for skeive rettigheter (Litschi, 2022, s. 22). LHBT befolkningen var lite velkomne i det amerikanske samfunnet på 60-tallet etter mange år med flere raid hos det skeive utestedet Stonewall Inn og gjentatte hendelser med diskriminering og trakassering av menneskene som gikk ditt (History Editors, 2022). Menneskene i New York var lei av politiets brutalitet og lei av å ikke ha retten til å være seg selv (Litschi, 2022, s. 22). Den 28.juni 1969 startet et stort opprør i løpet av natten, tusenvis av folk deltok i protesten i løpet av de seks dagene opprøret varte (History Editors, 2022). Stonewall-opprøret har i etterkant blitt et stort startskudd for en rekke bevegelser, politiske aktivismer og viktige organisasjoner som har ledet an i kampene for skeive rettigheter (Litschi, 2022, s. 22). Ett år etter opprørets start gikk tusenvis av mennesker i gatene i New York i en ettårs markering kjent som *Christopher Street Liberation Day*, i ettertid har denne feiringen blitt sett på den første Pride-paraden i USA. (History Editors, 2022). Homodagene ble i 1974 arrangert av DNF-48 som den første norske markeringen av Stonewall-opprøret, og ble igjen feiret i 1982 (Litschi, 2022, s. 25). Etter

dette har feiringen vært et fast årlig innslag i Oslo i juni, senere kjent som Pride-festivalen (Eldevik, 2019). Hendelsene i og etter Stonewall-opprøret har for mange blitt sett på som startskuddet for Pride-festivalene som år etter år markeres rundt i verden (Litschi, 2022, s. 22).

2.2.3 Videre arbeid av DNF-48 og endringer i straffeloven.

Karen-Christine Friele, mest kjent som Kim Friele var leder for organisasjonen DNF-48 fra 1966 til 1971, hun var en svært sentral skikkelse i Norge og brant spesielt for «homokampen». Friele og hennes partner var en av de første til å inngå partnerskap i Oslo Rådhus etter innføringen av den nye partnerskapsloven i 1993 (Litschi, 2022, s. 20). Friele blir sett på som en av de viktigste samfunnsdebattantene i Norge for sitt arbeid for skeives rettigheter, og ble etter sin død i 2021 hedret med gravferd på statens bekostning (Litschi, 2022, s. 21). I begravelsen ble hun minnet av statsminister Støre som en modig person som ledet an til å skape forandringer i samfunnet som vi som befolkning vil ta med oss i inn fremtiden (Gøystdal, 2021). DNF-48 og Friele sto sentralt i det svært viktige arbeidet som til slutt førte til at straffeloven mot homoseksualitet ble opphevet 21. april. 1972 (Litschi, 2022, s. 24). Straffeloven fra 1902 sa den gang at dersom seksuell omgang mellom menn skulle skje, kunne man straffes med inntil 1 års fengsel:

§ 213. Finder utugtig Omgjængelse Sted mellem Personer af Mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige, eller som medvirker dertil, med Fængsel indtil 1 Aar.

Med samme Straf ansees den, som har utugtig Omgjængelse med Dyr, eller som medvirker dertil. (..) (Tveter, 2022).

I andre del av samme straffeloven kunne man blant annet se at homoseksualitet var en forbrytelse likestilt med seksuell omgang med dyr. Selv om denne delen av loven ikke ble spesielt tatt i bruk, var det en stor symbolverdi og et viktig standpunkt for homofiles rettigheter da paragrafen ble formelt opphevet (Tveter, 2022). Avkriminalisering av seksuell omgang mellom menn i Norge, gjorde at landet til slutt fulgte etter resten av Vest-Europa som ett av de siste landene til å tillate dette (Danielsen et al., 2014, s. 300). Etter denne viktige opphevelsen forsetter også arbeidet for å sikre og øke rettigheter for homofile i samfunnet (Tveter, 2022).

2.2.4 Nye kampsaker.

Videre følger flere store milepæler i rettighetskampen for homofile. Dette startet med at *Norsk Psykiatrisk Forening* i 1977 fjernet homofil på listen over mentale forstyrrelser (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Like etter i 1978 kommer en garanti fra Kirke- og undervisningsdepartementet for full rettsikkerhet for homofile lærere i skolen. Året etter får også homofile i forsvaret fulle rettigheter (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Stortinget vedtok i 1981 en ny lov i straffeloven som gjør grov krenkelse, på bakgrunn av en person eller gruppes legning, til en kriminell ytring som kan straffes (Tveter, 2022). På under ti år fra 1972 til 1981 har nå homofili gått fra å være en kriminell handling i rettslige øyne til å bli beskyttet og vernet om av rettsstaten. Fem år etter endringen fra Norsk Psykiatrisk Forening i 1977, fjerner også Sosialdepartementet i 1982 homofili som sykdomsdiagnose (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). I internasjonal helse og mental helse eksisterer fortsatt homofili som en sykdom i åtte år til før *Verdens Helseorganisasjon (WHO)* også gjør samme endring i sin manual ICD-10 (Hofstad, 2014). Som nevnt tidligere vedtar Norge og Stortinget som det andre landet i verden en ny partnerskapslov i 1993, dette betydde at homofile og lesbiske par kunne inngå i et partnerskap som gav like rettigheter og plikter som heterofile par fikk gjennom ekteskapet, med unntak av retten til å adoptere og gifte seg i kirken (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Fem år etter i 1998 kommer ny anti-diskrimineringsparagraf i arbeidsmiljøloven som inkluderer homofile og lesbiske, dette betyr at homofile og lesbiske ikke kan forskjellsbehandles på en arbeidsplass på bakgrunn av sin seksuelle orientering. Igjen blir det her gjort et unntak for trossamfunn der skeive kan nektes en yrkesrolle (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Selv om flere av endringene har noen «haker» ved seg, så setter disse endringene et tydelig standpunkt for samfunnets økende aksept for homofile og blir viktige for videre utvikling av rettigheter verden over.

2.2.5 HIV-epidemi og fremmedfrykt.

Samtidig som flere skeive rettigheter ble skapt og holdningsendringene var i gang i samfunnet, ble det skeive miljøet rammet HIV-epidemien som startet på 80-tallet. Epidemier er store utbrudd av smittsomme sykdommer som fremkommer hyppigere i geografiske områder eller som HIV-epidemien – i bestemte befolkningsgrupper (Leger Uten Grenser, u.å.). Sykdommen som utvikler seg over tid til AIDS spredte seg raskt i miljøet og har i dag 32 millioner ofre fra hele samfunnet (Leger Uten Grenser, u.å.). I samfunnet spredte det seg

en stor redsel og usikkerhet blant befolkningen, på tiden viste man ikke hvordan man ble smittet og ikke hvordan man kunne bli frisk (Litschi, 2022, s. 25) Ettersom sykdommen spredte seg spesielt blant unge menn som hadde sex med andre menn, utviklet det seg mye uroligheter og fremmedfrykt. som førte til diskriminering og trakassering mot personer som var smittet av hiv (Litschi, 2022, s. 25). Epidemien ble snakket om på flere måter som skapte tabuer og skadet bekjempelsen av sykdommen, den ble blant annet døpt *homopesten* av medier og flere religiøse ledere i samfunnet brukte sin posisjon til å forklare viruset som en straff fra Gud for uønsket atferd (Litschi, 2022, s. 25). Krisen skapte splittelser i samfunnet, på arbeidsplassen, og innenfor familier og vennekretser. Litschi (2022) trekker frem Henki Hauge-saken som en viktig og mye omtalt sak for hiv situasjonen og hvordan krisen påvirket mennesker i Norge (s. 25-26). Henki Hauge Karlsen var en norsk mann som arbeidet som bartender for en restaurant Fredrikstad frem til han fikk sparken som konsekvens av å stå frem i media som hiv-positiv. Karlsens mål var å spre kunnskap og fjerne stigmaer rundt hiv og hvordan det smitter, og han var den første i Skandinavia på å ta dette skrittet (Litschi, 2022, s. 26). Sammen med sin advokat tok han saken til retten og vant i høyesterett og fikk derfor jobben tilbake og en erstatning. Karlsen døde dessverre kort tid etter rettsaken som følge av sykdommen, men hans kamp og initiativ står fortsatt igjen i historien som svært viktig og belysende (Litschi, 2022, s. 26). Hiv-epidemien fikk mye stigma og myter knyttet til seg som følge av usikkerhet, lite informasjon og dårlig håndtering fra myndigheter, viktige og modige stemmer har hjulpet mye i håndteringen, holdningsendringer og videre initiativ (Litschi, 2022, s. 26). Til tross for stor fremgang i finansiering og utvikling av medisiner og forskning som har hjulpet med å redde millioner av liv, koster HIV relaterte lidelser dessverre fortsatt 770.000 menneskeliv hvert år og millioner står uten behandling (Leger Uten Grenser, u.å.). Det er også den dag i dag fortsatt mye stigma og myter knyttet til hiv og aids som følge av mangel på riktig informasjon, i Norge jobber blant annet organisasjonen *HivNorge* aktivt for å forbedre dette (Slagstad, 2019). HivNorge jobber også for å opprettholde rettigheter for hiv-pasienter og pårørende, bekjempe frykt, fordommer og diskriminering, samt spre kunnskap om hvordan man kan hindre mer spredning av viruset, eksempelvis gjennom prevensjonsmidler som kondombruk (HivNorge, u.å.).

2.2.6 Nye utviklinger for organisasjoner i Norge.

I 1992 slår DNF-48 seg sammen med *fellesorganisasjonen for homofili* og *Arbeidsgruppe for homofili* og danner *LLH – Landsforeningen for lesbiske og homofile* (FRI – Foreningen for

kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). LLH oppretter en egen ungdomsorganisasjon under navnet *Skeiv Ungdom* i 2002 (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Skeiv Ungdom er politisk uavhengig og livssynsnytral organisasjon for alle under 30 år (Skeiv Ungdom, u.å.) De arbeider i hovedsak for å sikre rettigheter for en ung målgruppe og for å skape sosiale tilbud for skeive ungdommer som kan være tilgjengelig over hele landet (Skeiv Ungdom, u.å.). Et viktig og stort skritt for inkludering av et stort mangfold, var når LLH i 2006 omfavnet transpersoner og inkluderte de i sine arbeidsmål (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). I dag er LLH fortsatt aktiv og sentral i arbeidet for rettigheter innenfor kjønn og seksualitet, nå kjent under navnet FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Organisasjonen hadde et ønske om at det nye navnet skulle reflektere deres ønske om at hele mangfoldet av personer med kjønns- og seksualitetsidentiteter som bryter med normer skal føle seg inkludert (Litschi, 2022, s. 31).

2.2.7 Nyere tid og ny ekteskapslov.

I nyere tid, det vil si mellom 2008 og 2023, trer flere nye lover i kraft og skaper endringer i samfunnet som viser hvor langt samfunnet og Norge har kommet siden den skeive bevegelsen for alvor startet på 50-tallet. 15 år etter partnerskapsloven blir en *ny felles ekteskapslov* vedtatt i 2008 på Stortinget (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Denne ga nye rettigheter som tidligere lover har forhindret, både adopsjonsrett og assistert befruktning for lesbiske og homofile blir nå tillat (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.), i tillegg blir begge foreldrene i et par nå respektert og likestilt i loven (Litschi, 2022, s. 31). Videre i 2017 åpner også kirken i Norge opp for at likekjønnede par kunne gifte seg i kirken (Litschi, 2022, s. 40). Dette var et viktig skritt for mange ikke bare for tradisjonen med å gifte seg i en kirke, men også følelsen for mange av å bli anerkjent av «overhodet» av egen trosretning. En annen viktig del av anerkjennelsen av mennesker i et demokratisk samfunn er også å anerkjenne menneskers tro, kirken åpnet derfor for at prester fritt kunne velge å reservere seg for å utføre vigelsen av likekjønnede par selv (Den Norske Kirke, 2017).

2.2.8 Kjønnssinkongruens blir anerkjent.

For mennesker med kjønnssinkongruens eller som identifiserer seg med trans og lignende begreper, har arbeidet for å bli anerkjent i Norge, i verden og i samfunnet generelt vært en lang kamp, først nå de siste årene fått de fått flere rettigheter og lov- og regelendringer. I 2016

fikk man endelig lov til å endre sitt juridiske kjønn i Norge (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.). Det gjorde blant annet at personer fra fylte 16 år selv kan søke om å endre sitt juridiske kjønn til det man identifiserer seg som. Loven tillater dog bare endringen jente til gutt og visa versa, ikke som for eksempel det kjønnsnøytrale pronomenet *hen* (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 172). For barn mellom 6-16 år kan man også søke om endring dersom dette gjøres sammen med en foresatt (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 172). Før denne loven måtte mennesker som ikke identifiserte seg med fødte kjønn gjennomgå en kjønnskorrigerende behandling der man blant annet blir sterilisert (Litschi, 2022, s. 34). Viktigheten av denne lovendringer viser seg spesielt i spørsmål knyttet til identifisering i situasjoner der legitimasjon er nødvendig, denne nye loven kan være med på å forebygge ubehagelige spørsmål der kjønn på legitimasjon ikke tilsvarer med en persons kjønnsuttrykk (Litschi, 2022, s. 34). Både i Norge og på internasjonalt plan får kjønnsinkongruens lik behandling fra verdens helseorganisasjon som homofili fikk i 1982. I 2018 blir kjønnsinkongruens flyttet i ICD-11 sin sykdomsliste fra å være definert som en psykisk lidelse til å bli flyttet til kapittel om seksuell helse (Litschi, 2022, s. 33). Dette var et stort skritt for bekjempelse av stigma knyttet til kjønnsidentitet, og åpner opp samfunnet for mer inkludering av alle personer og åpner døren for en mer inkluderende helsetjeneste.

2.3 Seksualitet og kjønnsidentitet som et kontroversielt, emosjonelt og sensitivt tema i skolen.

Temaer i skolen som for mange er kontroversielle, emosjonelle og sensitive, er en del av klasserommet som læreren skal balansere mellom mangfoldet av meninger og viktigheten av å ta vare på menneskeverdet og anerkjenne alle elevene (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 13). Et kontroversielt tema kan være et spørsmål som skaper splid i samfunnet, der ulike parter har argumenter og forklaringer som er motstridende til hverandre (Stradling, 1984, sitert i Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 13). Selve ordet kontroversielt stammer fra det latinske ordet *controversialis* og betyr omstridt eller omdiskutert (Gundersen, 2020, sitert i Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 13). Svenske universitetsforskere beskriver kontroversielle temaer i skolen som samfunnsrelevante temaer uten garanti for entydige svar, noe som kan føre med seg ulike sterke følelser blant elever og lærere i undervisningen (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 13). Kontroversielle samfunnsrelevante spørsmål knytter politikken opp mot det emosjonelle aspektet, dette viser at motivasjon til demokratisk

deltakelse også baseres på følelser. I kontroversielle temaer som skaper en emosjonell reaksjon, trenger man å ta vare på menneskeverdet og vise hensyn til de involvertes identiteter og liv, og de samme temaene vil også kunne få et sensitivt aspekt (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 14). Et tema kan bli kvalifisert som sensitivt når det fremmer følelser som fornærmelse, sinne eller ubehag (Gereluk, 2012, s. 89 sitert i Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 14).

Hvorvidt et tema er kvalifisert som kontroversielt, emosjonelt og sensitivt varierer fra klasserom til klasserom, det som vil være kontroversielt i et klasserom trenger ikke være det i et annet (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 15). Som lærer i den norske skolen skal man følge en profesjonell yrkesutøvelse og utføre skolens mandat, dette gjelder også slike temaer. Læreren skal skape et klasserom hvor det er rom for dialoger og mulige konflikter og samtidig bevare tryggheten for den enkelte, derfor er kompetanse i å undervise i og om kontroversielle, emosjonelle og sensitive temaer viktig (Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 16). I en undersøkelse fra 2020 forteller lærere at religion, rasisme, selvmord og seksualitet er av de temaene som flest forsøker å unngå og undervise om i frykt for å virke støte enkeltelever (Utdanningsnytt, 2020, sitert i Goldschmidt-Gjerløw et al., 2022, s. 14). Disse temaene var eksempler som ca. 40% var helt enig eller litt enig i at av hensyn til enkeltelever ikke bør brukes i samtale i undervisning om ytringsfrihet. Det var 1 av 4 av de spurte lærerne som fortalte at de unngått slike temaer opptil flere ganger. Disse tallene viser at seksualitet kan være et av temaene som til tross for kompetansemål, som noen lærere velger å unngå. Jeg skal i de to neste kapitlene presentere ulike deler ved undervisning om seksualitet og kjønnsidentitet som kan være utfordrende å undervise om. Gjennom å se på dette kan det belyse enkelte deler og forhold i hvordan tema seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplanene.

2.3.1 Seksuelle krenkelser.

Et av temaene innenfor seksualitet som både kan være kontroversielt, emosjonelt og sensitivt er seksuelle krenkelser. Undervisning om seksuelle krenkelser er viktig for å sikre at barn og unge både nå og i fremtiden skal få sine egne verdige liv og gi andre mulighet til det samme (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 107). I Norge så rapporterer 29% av jenter og 7% av gutter at de har opplevd seksuelle krenkelser før de har fylt 18 år (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 89). Dette vil bety at i et klasserom vil det statistisk sett være elever som har opplevd eller utført uønsket seksuell kontakt. I undervisning om grenser knyttet til kjønnsidentitet og seksualitet vil det være naturlig å snakke om seksuelle krenkelser, dette vil derfor kunne oppleves som både

emosjonelt og sensitivt (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 89). Fra utførte studier påpeker Goldschmidt-Gjerløw (2022) at tallene tyder på at det er i størst grad gutter mellom 15 og 19 år som utfører seksuelle krenkelser, og at ofrene i størst grad er jenter under 14 år. Skolen har derfor en essensiell rolle i forebygging av seksuelle krenkelser når tallene tyder på at elever på ungdomsskolen samt videregående skole i størst grad opplever eller utfører dette (s. 89-90). I en undersøkelse av læreres forhold til undervisning om seksuelle krenkelser viser tallene at 41 % av informantene i liten til ingen grad underviste om seksuelle krenkelser blant barn og tilsvarende 36 % om voldtekt blant unge (Goldschmidt-Gjerløw, 2019, sitert i Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 96-97). Et av synspunktene til en av informantene som trekkes frem er i forhold til tid og kompetansemål. Undersøkelsen var utført i henhold til tredje versjon av læreplanen i samfunnsfag i LK06, det blir derfor dratt frem som en utfordring at det finnes mange kompetansemål som lærere skal undervise om i løpet skolegangen. Seksuelle krenkelser er et stort og vanskelig tema å snakke om og dersom det dukker opp mange ting som bør tas tak i, bør dette være en prioritet. Dette kunne bli svært tidkrevende i forhold til forutsetningene som er lagt ned for undervisning i samfunnsfag (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 99). Mangel på undervisning om forebygging, tiltak og konsekvenser av seksuelle krenkelser rammer barn og unges kunnskap til tematikken. Goldschmidt-Gjerløw (2022) poengterer at dersom man unngår å undervise om seksuelle krenkelser vil Norge bryte med sine forpliktelser til Barnekonvensjonen om å sikre barn og unges sikkerhet og rettigheter (s. 107).

2.3.2 Pornografi i skolen.

Medietilsynet utførte i 2020 en stor kartlegging av barn og medier. I delrapport 5 presenteres ungdommers forhold til og bruk av pornografi. Informantene i undersøkelsene om pornografi var mellom 13-18 år (Medietilsynet, 2020, s. 3). I denne rapporten oppga 49% at de hadde sett på pornografi på nettet, og litt over halvparten (57 %) av disse ungdommene hadde sett pornografi for første gang før fylte 13 år, denne andelen økte med både alder og gutter hadde størst andel (Medietilsynet, 2020, s. 3). Disse tallene viste også en økning av antall 13-18-åringer som hadde sett på pornografi fra 2018. 4 av 10 av ungdommene oppga også at de har fått opp reklame for pornografi på nett, disse tallene viser og samme andel og utvikling som tallene nevnt tidligere. I alderen 13-16 år hadde gutter fått opp pornografi dobbelt så mange ganger som jenter (Medietilsynet, 2020, s. 3). Den nyeste rapporten fra 2022 viser en økning fra 49 % til 52 % på andelen som har sett på pornografi på nett (Medietilsynet, 2022, s. 1). Her

har økningen skjedd i størst grad hos yngre og hos jenter. Denne statistikken beviser at mange av elevene på ungdomstrinnet har hatt en erfaring med pornografi eller kommer til å få en erfaring med det. I 2020 kom Redd Barna med rapporten *Et skada bilde av hvordan sex er*, en rapport som siktet for å se på ungdoms perspektiver på pornografi (Berggrav, 2020). Berggrav (2020) trekker fram at det er viktig å forstå hvilke holdninger og forhold ungdom har til pornografi, for å få muligheten til å forstå hvordan denne eksponeringen kan påvirke syn på kjønnsroller og seksuelt samtykke og atferd (s. 4). Et av hovedfunnene i denne rapporten var at mange unge bruker pornografi for å lære om sex. Ungdommene opplevde det som både lett og få tilgang til og at det både var positive og negative erfaringer (Berggrav, 2020, s. 4). En annen ting som kom frem var at mange opplevde at materialet kunne inneholde krenkelser og vold, og at gjensidighet, samtykke og respekt hadde i liten grad noe fokus (Berggrav, 2020, s. 4-5). I tillegg opplevde flere både dårligere kroppsbilde og selvfølelse, samt mye skam knyttet til bruken (Berggrav, 2020, s. 5). Mange av ungdommene var stort sett enig i at de trenger mer kunnskaper og forståelse for pornografi, og trekker frem at skolen må komme på banen. Gjennom seksualitetsundervisning burde elevene få mer kunnskap, kildekritikk og muligheten til å øke forståelsen av hva man faktisk ser på skjermen (Berggrav, 2020, s. 6).

Pornografi kan berøre flere sentrale deler i læreplanene slik som sosialisering, kjønnsroller, menneskeverd, kritisk tenkning og lignende, til tross for at dette ikke er nevnt eksplisitt i noen kompetansemål (Frøvik et al., 2022, s. 112). Det kan også være et relevant område å bruke innenfor det tverrfaglige tema folkehelse og livsmestring (Frøvik et al., 2022, s. 112). Gjennom elevers følelser knyttet til skam om bruk og erfaringer, kan pornografi både være et emosjonelt og sensitivt tema (Frøvik et al., 2022, s. 111). Pornografi er også et tema med ulike oppfatninger og meninger rundt regelverk og frihet til individer, det vil derfor også være et kontroversielt tema å undervise i for lærere (Frøvik et al., 2022, s. 111-112). Det er derfor et stort og åpent tema, som kan være utfordrende å vite hvilke deler ved pornografien man skal fokusere på i undervisningssammenheng. Frøvik et al. (2022) påpeker at det er viktig i undervisning om pornografi at læreren tar hensyn til elevene og anerkjenner følelser knyttet til tema, og legge til rette for kritisk tenkning og diskusjon rundt fremstillinger av kjønn og makt (s. 127).

2.4 Tidligere forskning.

2.4.1 Fremgang og resultater av systematisk søk.

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for tidligere forskning innenfor tema seksualitet og kjønnsidentitet og læreplaner. Jeg har opplevd søkeprosessen som utfordrende da jeg finner svært få fagfelleverderte tidsskrift og forskningsoppgaver som er relevante for tema seksualitet og kjønnsidentitet. I samfunnsfag. Dette har ført til at jeg har måttet variere mye i søkeord og fraser for å finne nyttig og relevante resultater. Jeg har valgt å søke etter fagfelleverderte artikler i seks forskjellige databaser, med sprikende funn. Disse er: Oria, Eric, Idunn, Google Scholar, Libris.se og Bibliotek.dk. Jeg benyttet meg av: norsk, svensk, engelsk og dansk språk for å finne norske, nordiske og internasjonale studier. Jeg har valgt å ta for meg tre fagfelleverderte artikler, der en handler om Norge, en om Sverige eller Danmark, og en siste på en annet land utenfor Norden, dette er i tråd med oppgavebeskrivelsen. Gjennom disse søkene fant jeg tre artikler som jeg syntes var relevante å se på av tidligere forskning, i forhold til tematikk knyttet til seksualitet og kjønnsidentitet. I tillegg til disse utvalgte fagfelleverderte tekstene har jeg også kommet over to masteroppgaver som jeg ønsker å nevne, da de faller inn under samme forskningsfelt.

Det første jeg gjorde i søkeprosessen var å finne ut av hvilke søkeord og fraser som på best mulig vis ville gi meg relevante søkeresultater, se fjerde kolonne i *Tabell 1: Tidligere forskning*. Her benyttet jeg meg av søk som relaterer til problemstillingen min «Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?». Jeg valgte også å inkludere ulike varianter av ordene for å finne nyere og eldre forskning. Et eksempel på dette er variasjonen mellom *seksualitetsundervisning* og *seksualundervisning*. Ettersom læreplanene legger grunnlaget for undervisningen, har jeg både søkeord og søkefraser som fokuserer på både læreplaner og seksualitetsundervisning. Den første databasen jeg tok i bruk var Oria da jeg var best kjent med denne. Jeg startet med å søke på norsk og benyttet meg av søkeordene: «seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», «seksualitetsundervisning i samfunnsfag» og «seksualundervisning i samfunnsfag». Her fant jeg overraskende lite relevant forskning der tema omhandlet kjønnsidentitet og seksualitet i samfunnsfag. Dersom jeg skrudde av «fra fagfelleverderte tidsskrift» avgrensningen dukket det derimot opp flere masteravhandlinger på området. De fleste her var skrevet i årene 2019-2022. Dette ga meg et inntrykk av at interessen for tema er stort blant lærerstudenter, men at det kan tyde på at det mangler relevant forskning fra etter kunnskapsløftet 2020 trådte inn i skolen. En

av de relevante masteravhandlingene jeg fant er skrevet av Aleksandra Hjelle (2019) og omhandler *Seksualitetsundervisning i samfunnsfag. En kvalitativ studie om hvordan samfunnsfaglærere på ungdomstrinnet underviser om seksualitet i samfunnsfag*. Tematikken for denne masteroppgaven kan sammenlignes med min problemstilling og jeg mener derfor det er gunstig og nevne denne. Der våre oppgaver skiller har Hjelle sitt fokus på seksualitet i undervisningen i klasserommet og mitt fokus ligger i læreplanene som skal være utgangspunkt for undervisningen. Etter disse resultatene gikk jeg derfor videre på søk på svensk for å se etter relevant forskning i vårt naboland. Ett søk jeg benyttet meg av var «seksualitetsundervisning i samhällskunskap», her fant jeg lite relevant forskning om tema, jeg valgte derfor en variasjon der jeg søkte på engelsk om svensk forskning, da bruke jeg søkene «Sex in the swedish curriculum» og «sex education in the swedish curriculum». Her fant jeg derimot en både ny og interessant forskningsartikkel fra oktober 2022 skrevet av Sara Planting-Bergloo og Auli Arvola Orlander og heter *Challenging «the elephant in the room»: the becomings of pornography education in Swedish secondary school*. Derfra gikk jeg videre på engelsk språklig søk etter internasjonale studier. Her benyttet jeg meg av søket: «Sexuality in curriculum». Dette gav meg et mye større resultat i fagfelleverderte tidsskrift på litt over 2000 treff kontra de norske resultatene der jeg fikk resultater med et siffer. Under disse treffene fant jeg en tekst skrevet av Barrie Shannon og Stephen J. Smith (2015) «*A lot more to learn than where babies come from*»: controversy, language and agenda setting in the framing of school-based sexuality education in Australia. Denne skilte seg ut fra mengden da jeg la merke til at denne handlet om seksualitetsundervisning som noe kontroversielt og et bredere utgangspunkt i at seksualitetsundervisning er noe mer enn bare hvordan man lager et barn. Jeg utførte også et siste søk på dansk i Oria med søkeordene «kønsundervisning i læseplanen» men fant ikke noe som var relevant for min oppgave.

Etter Oria valgte jeg å søke på engelsk i databasen Eric, her forsøkte jeg på 3 søkefraser: «sex in the swedish curriculum», «sex education in the swedish curriculum» og «sexuality in curriculum». Jeg valgte å søke på dette da det kunne hende det fantes flere bedre forskningsartikler enn de jeg hadde funnet på Oria, men det var ingen artikler som jeg følte passet bedre enn de jeg hadde funnet. Derfor gikk jeg videre til databasen Idunn. Her søkte jeg på norsk, svensk, engelsk og dansk. Jeg benyttet meg også av de samme søkeordene som tidligere her for å se hvilke resultater jeg kunne få. På norsk brukte jeg søkene: «Seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», seksualitetsundervisning i samfunnsfag» og «seksualundervisning i samfunnsfag». Her kom jeg over en artikkel skrevet av Anette Skilbred, Kari Nyheim

Solbrække og Lisbeth Thoresen (2022) og heter *Begjær til besvær: en analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse*, «Snakk om det!». Videre søkte jeg på svensk språk og på engelsk språk om svensk forskning med søkefrasene «sexualitetsundervisning i samhällskunskap», «sex in the swedish curriculum» og «sex education in the swedish curriculum». Dette ga meg ingen nye resultater. Etter dette søkte jeg på engelsk «Sexuality in the curriculum» og på dansk «kønsundervisning i læseplanen», disse gav meg heller ingen som jeg anså som mer nyttige for oppgaven min. Fra Idunn gikk jeg over til Google Scholar, hvor jeg benyttet meg av flere søk på norsk, svensk, engelsk og dansk. På norsk brukte jeg søkefrasene: «seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», «seksualitetsundervisning i samfunnsfag» og «seksualundervisning i samfunnsfag». Dette ga meg ved første inntrykk mest masteravhandlinger og det var heller ingen fagfelleverderte tidsskrift som var relevant for meg å se på, Jeg velger å nevne en masteravhandling skrevet av Taran Cecilie Bjørnsen (2022) «*Det er mange spørsmål mange sitter igjen med, men aldri. Får svar på siden undervisningen er dårlig*» En studie av ulike aspekter ved samfunnsfaglig seksualitetsundervisning, da denne faller under samme forskningsfelt. Jeg brukte samme søkefraser som tidligere for å finne artikler skrevet på enten svensk eller engelsk om svensk forskning, «sexualitetsundervisning i samhällskunskap», «sex in the swedish curriculum» og «sex education in the swedish curriculum». Her fikk jeg ikke noen resultater jeg anså som relevant. Jeg søkte også på engelsk og dansk med søkefrasene: «sexuality in curriculum» og «kønsundervisning i læseplanen». Ved begge søk fant jeg ingen resultater av relevans. Mot slutten av søkeprosessen valgte jeg å gå inn på Libris, en svensk database og en dansk database: Bibliotek.dk. På Libris brukte jeg søket «sexualitetsundervisning i samhällskunskap» og på Bibliotek.dk brukte jeg søket «kønsundervisning i læseplanen». Ingen av disse gav meg noen resultater som jeg følte var relevant å vise frem i henhold til problemstillingen for oppgaven. Alle funn av tidligere forskning er gjort rede for i Tabell 1 – Tidligere forskning:

Tabell 1: Tidligere forskning.

Database	Dato	Språk	Søk	Funn

Oria	24.januar 2023	Norsk Svensk Engelsk Dansk	«Seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», «Seksualitetsundervisning i samfunnsfag», «Seksualundervisning i samfunnsfag», «sexualitetsundervisning i samhällskunskap», «Sex in the swedish curriculum», «Sex education in the swedish curriculum», «Sexuality in curriculum», «kønsundervisning i læseplanen»	- Planting-Bergloo, S. & Orlander, A. A. (2022) Challenging «the elephant in the room»: the becomings of pornography education in Swedish secondary school. - Shannon, B. & Smith, S. J. (2015) “A lot more to learn than where babies come from”: controversy, language and agenda setting in the framing of school-based sexuality education curricula in Australia. - Hjelle, A. (2019) Seksualitetsundervisning I samfunnsfag. En kvalitativ studie om hvordan samfunnsfaglærere på ungdomstrinnet underviser om seksualitet i samfunnsfag (<i>Masteravhandling</i>).
Eric	24.januar 2023	Engelsk	«Sex in the swedish curriculum», «Sex education in the swedish curriculum», «Sexuality in curriculum»,	
Idunn	24.januar 2023	Norsk Svensk Engelsk Dansk	«Seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», «Seksualitetsundervisning i samfunnsfag», «Seksualundervisning i samfunnsfag», «sexualitetsundervisning i samhällskunskap», «Sex in the swedish curriculum», «Sex education in the swedish curriculum», «Sexuality in curriculum», «kønsundervisning i læseplanen»	- Skilbred, A., Solbrælle, K, N., & Thoresen, L. (2022) Begjær til besvær: en analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse, «Snakk om det!».
Google Scholar	24.januar 2023	Norsk Svensk Engelsk Dansk	«Seksualitet og kjønnsidentitet i skolen», «Seksualitetsundervisning i samfunnsfag», «Seksualundervisning i samfunnsfag», «sexualitetsundervisning i samhällskunskap», «Sex in the swedish curriculum», «Sex education in the swedish curriculum», «Sexuality in curriculum», «kønsundervisning i læseplanen»	- Bjørnsen, T. C (2022) «Det er mange spørsmål mange sitter igjen med, men aldri får svar på siden undervisningen er dårlig» En studie av ulike aspekter ved samfunnsfaglig seksualitetsundervisning (<i>Masteravhandling</i>).
Libris	24.januar 2023	Svensk	«sexualitetsundervisning i samhällskunskap»	
Bibliotek.dk	24.januar 2023	Dansk	«kønsundervisning i læseplanen»	

Det er viktig å påpeke at andre søkeord og databaser kunne gi andre resultater, men jeg mener allikevel at dette kapittelet har gitt et innblikk i hvilken forskning som er gjort på det feltet som er relevant for min masteroppgave. Videre vil jeg redegjøre mine utvalg av relevante bidrag.

2.4.2 Seksuell helse og politiske strategier.

Artikkelen *Begjær til besvær: en analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse, «Snakk om det!»* ble utgitt i Norsk sosiologisk tidsskrift i 2022. Denne handler, som tittelen initierer, om «Snakk om det!» en politisk strategi der målet var at befolkningen i Norge skulle få bedre seksuell helse. Innledningsvis forteller Skilbred et al. (2022) at de skal undersøke om hvilke normer som blir konstruert i den tidligere regjeringens strategi om og rundt seksualitet og seksuell helse (s. 2). I teksten forteller de at det ofte i forskningslitteraturen hevdes at Norges holdninger til seksualitet er svært liberale (s. 2) og refererer til at dette i vestlige land kan knyttes til kvinnelig, ungdommelig og homofil seksualitets sosiale aksept (Træen & Samuelsen, 2007; Træen et al., 2016 sitert i Skilbred et al., 2022, s.2). De forteller at den «norske seksualitet» kan ses på som et mer sosialt fenomen, der tabu, kontroverser, skam knyttes til former for seksualitet (Skilbred et al., 2022, s. 2). De referer til både «Sex og samfunn» som interesseorgan, #metoo kampanjen, spredning av nakenbilder på snapchat og sexpress på russebusser for å vise til hendelser og fenomener i Norge. De redegjør innledningsvis også for deres meninger om og forskning på myndighetenes makt til å styre seksualiteten og dens plass i samfunnet som for eksempel i strategi for seksuell helse for folket. Videre i teksten refereres det til forskere som Foucault og Weeks, og deres forståelser og arbeid rundt seksualitet og hvordan dette kan gjennom politikk og makt styres i retninger. Skilbred et al. (2022) argumenterer for at dette er svært sentralt i deres forskning, da «Snakk om det!» er nettopp en politisk styring innenfor seksualitet (s.2). De refererer også til både Plummers og Luptons forskning, der begge ser på statens inngrep i de private intime liv med et kritisk blikk og hvilke konsekvenser som kan oppstå (s. 3). Disse forskerne og deres perspektiver er sentrale for artikkelens oppbygging, argumentasjon og konklusjon.

I artikkelen forteller de at det tidligere i Norge i seksualitetsforskning har vært mest fokus på «de andres» forhold til seksualitet og refererer til Mühleisen og Røthing (2009). Her forteller de også om et forskningsprosjekt utført ved å se på hvordan seksualitet for majoriteten fremstår i norske lærebøker, i media og i annet materiell. Fra dette trekkes det frem et offentlig kurs om godt samliv og helse mellom partnere i et forhold. Dette knytter de også opp til myndighetenes

makt og påvirkning på det intime privatliv. Videre i artikkelen nevnes også forskning fra Nordberg, K. H., på undervisningsmaterieell rundt seksualitet knyttet opp mot 4 diskurser: sunnhets-, familiefremmende, frigjørende og selvstyrt seksualitet (Skilbred et al., 2022, s. 4). Dette rettes inn mot hvordan makt, gjennom skolen, påvirker elevenes utvikling og retning. Generelt gjør artikkelen også rede for målene til strategien for seksuell helse, den skal komme frem som et felles tydelig dokument der ratene for uønskede svangerskap, aborter og seksuelt smittbare sykdommer i Norge skal reduseres (Skilbred et al., 2022, s. 6).

Skilbred et al. (2022) har i artikkelen benyttet seg av diskursanalyse som metode, og referer til Faircloughs kritiske analyse, med blant annet modeller og ulike verktøy for å analysere «Snakk om det!». De argumenterer for at hans metode er egnet til undersøkelser av strategien for å se på hva slags moralske forestillinger, diskurser og maktteknikker som blir benyttet (Skilbred et al., 2022, s. 7). Forfatterne viser frem hvilke teknikker og synspunkter de har brukt for å komme frem i analysen, og har gjennom dette kommet frem til to former for diskurs i strategien til Solberg-regjeringen: *grensediskurs* og *opplysningsdiskurs*.

Innenfor artikkelens grensediskurs ser de på strategiens ordforråd, hyppighet og betydninger av ord, og trekker frem «å sette grenser» som en gjentakende og problematisk side ved seksualiteten (Skilbred et al., 2022, s. 8). Det kommer også frem i teksten at varianter av dette som *grenser* og *grensesetting* forekommer svært ofte. Forfatterne viser til et utsnitt fra strategien hvor det står:

«Barn er best rustet til å bestemme over sin egen seksualitet dersom deres foreldre/foresatte har kunnet kommunisere åpent med dem om kropp, identitet, grenser og seksualitet gjennom helle barndommen (s.19).» (Skilbred et al., 2022, s. 8)

Her påpeker de ordvalget «*rustet til*» som interessant ettersom man drar assosiasjoner til en forberedelse over situasjoner der det er nødvendig, og drar frem eksempler som nettbasert seksuell trakassering, seksualisering eller seksuelle overgrep (Skilbred et al., 2022, s. 8). De drar igjen inn det kritiske synspunktet hvor man får inntrykk av seksualitet kan være noe problematisk og derfor igjen «settes klare grenser» på. Videre plukker de denne tråden videre inn på skole-perspektivet i strategien, og viser til at skolen har et ansvar for å formidle grenser og respekt av grenser til barn og unge (Skilbred et al., 2022, s. 9). Artikkelen referer så til

punktet: «Temaer knyttet til kropp, grenser, og seksualitet inngår i flere fag i skolen med ulik vinkling i ulike fag og på ulike tidspunkt i skoleløpet (s 15).» (Skilbred et al., 2022, s. 9).

Forfatterne referer også til FNs barnekonvensjons § 12 (retten til å bli hørt), og retter derfra sitt syn om at en av «Snakk om det!» sine viktigste veier til sunn seksuell helse først og fremst starter når man er barn og får kunnskap til egne grenser (Skilbred et al., 2022, s. 9). For at det skal være mulig skal foreldre og skolen «*legge til rette for og oppmuntre barn om å uttrykke egen seksualitet*» (Skilbred et al., 2022, s. 9). De påpeker også at der en viss uklarhet i om det ligger på individet selv sitt ansvar om grenser eller skolen og foreldre, og at det bygges opp til at barn også skal kunne bli rasjonelle borgere på linje med unge og voksne. Skilbred et al (2022, s. 9) legger frem at slik «Snakk om det!» fremstår, så er skolens viktigste oppgave i strategien å opplyse om den ansvarlige seksualiteten.

I neste del forteller de opp opplysningsdiskursen i strategien og trekker frem en rekke gjentakende ord som har stor betydning. Det legges frem at alt i alt så ser de på «Snakk om det!» som en opplysning til folket, og trekker frem ord som: *kunnskap, informasjon, undervisning*, som sentrale og hyppige i denne opplysningen (Skilbred et al., 2022, s. 11-13). Her trekkes igjen skolen opp som en sentral del i denne formidlingen. I den avsluttende delen oppsummerer forfatterne deres synspunkter og funn, og hvordan *grensediskursen* og *opplysningsdiskursen* spiller på hverandre. *Grensediskursen* viser hvordan en uansvarlig seksuell helse og seksualitet kan få konsekvenser, og *opplysningsdiskursen* presenterer redningene for disse potensielle konsekvensene. Artikkelen opplyser også om at det har kommet en ny handlingsplan fra myndighetene i 2020, og inntrykket av denne viser til at myndighetenes plan er å holde aborttallene lave når det kommer til seksuell helse (Skilbred et al., 2022, s. 14). Avslutningsvis vil forfatterne påpeke at myndighetenes makt og mål er nødvendig i samfunnet og for helsen til folket, og at poenget med teksten er å vise at selv henholdsvis politisk-nøytrale handlingsplaner har en viss form for styring av folket i en retning de mener er best (Skilbred et al., 2022, s. 14).

2.4.3 Pornografi i den svenske skolen.

Challenging «the elephant in the room»: the becomings of pornography education in Swedish secondary school, er en artikkel publisert i 2022 i tidsskriftet «Sex Education» og handler om pornografi i den svenske seksualitetsundervisningen. Studien undersøker om hvilke måter

læring om pornografi kan brukes i seksualitetsundervisningen (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 1). Innledningsvis forteller forfatterne at undersøkelsene kom som et ønske av svenske lærere som respons til debatten om voksenes bruk av pornografi (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 1). Studien ble også relevant for et skole-politisk perspektiv da en ny læreplan fra samme år ble annonsert underveis i studiet. Denne læreplanen førte med seg en forpliktelse til at pornografi og fremvisning av seksualitet i media skulle undervises om i skolen (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 1). Artikkelen påpeker at seksualitetsundervisning har vært obligatorisk i den svenske skolen siden 1955 og har gjennom tidene forandret uttrykk og intensjon, fra undervisning om viktigheten av avstand fra seksuell omgang til en ansvarsundervisning på 70-tallet (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2). Videre refererer forfatterne til tidligere forskning at selv om den svenske skolen har en lang historie og en god utvikling i seksualitetsundervisningen, er det fortsatt en del negative sider og mangler (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2). Dette trekkes frem med en setning jeg har lyst til å vise som legger føringer for resten av studiet: «Schools are further said to provide too little information about HIV, relationships, gender equality, LGBT perspectives and societal norms (Public Health Agency of Sweden 2017)» (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2)

Artikkelen peker på at unge har en interesse av pornografi av forskjellige årsaker uavhengig av hva den offentlige debatten ønsker, og at en av årsakene kan være at seksualitetsundervisningen på skolene ikke strekker til (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2). Videre peker de også på at unges interesser er svært mangfoldige og at skolen derfor må holde seg relevant og blant annet adressere en problematisk kjønns representasjon, men hvordan undervisningen skal gjennomføres er det liten konsensus om (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2). Planting-Bergloo & Orlander (2022) sitt inntrykk er at forskning på dette feltet ofte er gjennom spørreundersøkelser, intervjuer eller observasjon, derfor skulle de gjennomføre en undersøkelse i klasserommet med lærere og elever, spørsmålene de stilte seg var:

«How can pornography education come into being; what troubles are materialized when this occurs; and what future forms of teaching might be possible» (s. 2).

I studien benyttet de seg av strengteorien til Haraway (2016; sitert i Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 3) for å tilnærme seg det teoretiske og metodiske materialet. De forklarer valg av strengteorien for å se på mønstre i svar fra elever, lærere og funn i materialet, og for å sortere fremtidige muligheter for undervisningen rundt pornografi (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 3.) Forskingen ble utført gjennom intervjuer av lærere om hvordan man

skulle angripe tema, hva som skulle være med og hvordan man skulle forholde seg til lærebøker/ressurser, samt et evalueringsmøte etter endt undervisningsuke (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 4). Semistrukturerte gruppe intervjuer med ungdommene ble også utført. Planting-Bergloo & Orlander (2022) drar frem et eksempel som en musikk lærer sa i starten av undersøkelsen som videre setter føringer for pornografi som tema i seksualitetsundervisningen:

«I think a lot about the importance of not closing one's eyes and pretending that it [Internet pornography] doesn't exist. Just because everyone knows it exists. It shouldn't be "the elephant in the room", so to speak. To point out that it's fiction, like action movies. You don't watch The Fast and the Furious to learn how cars work. Just like you don't watch porn to learn about sex.» (s. 5).

Her påpeker forfatterne at musikk læreren drar frem skolens ansvar om å ta tak i dagsaktuelle og samfunns fenomener og temaer, og spesielt det som går under kategorier som «elefanten i rommet», og adressere dette i undervisningen fordi barn og unge trenger det (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 5). Andre problematiske funn de gjorde i intervjuer med lærere var hvilket syn på kjønns roller i pornografisk materiale, man påpeker ofte at jentene gjerne faller i «offer roller» og hvor skadelig det kan være, men at man noen ganger glemmer å snakke om gutters rolle. Noen av lærerne påpeker at det også er viktig at man ikke glemmer guttenes rolle, og hvordan deres rolle blir fremstilt på, der et «nei» fra andre part egentlig betyr «ja», og derfor hvor skadelig inntrykk en uerfaren gutt kan få uten riktig informasjon (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 5). I den nye svenske læreplanen blir pornografi nevnt en gang i den generelle delen, ettersom det skal være obligatorisk å ha med er det ikke nevnt spesifikt i et fag slik at alle fag må finne en måte å inkludere tema i undervisning. I intervjuene kommer det frem flere forslag og tanker rundt hvordan dette kan gjøres, i engelsk trekkes det frem at man kan lære om hvordan man kan snakke om sex, følelser og forhold, i kroppsøving kan man trekke frem seksualiseringen av kvinner i idrett, i kunst kan man ta opp fremvisning av kropp, nakenhet og seksualitet gjennom tidene og i musikk se på alt som seksualiseres i tekster, musikkvideoer og lignende (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 6-7). Forskningen setter også et syn på hvordan man skal få elevene til å snakke om sine tanker, flere snakker for at det kan være problematisk å få 30 elever til å snakke høyt i et klasserom om «sex og sånt», skal man sette de på mindre grupper og kanskje også med sine venner? Dette var noen av tankene lærerne kom med i spørsmål rundt muntlig aktivitet i seksualitetsundervisningen, ettersom elevene kan mye om tema i undersøkelsene, men villigheten til å snakke høyt er noe lavere kom disse spørsmålene opp (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 8-9). Et annet funn i studiene var mot

slutten av perioden der lærerne diskutere hvordan man skal utvikle kritisk tenkning til pornografien og hvorvidt man kan trekke fram ting som ikke bare er negativt, dette ble sett i tråd med hvordan flere av elevene svarte at de opplevde fra undervisning at pornografi var dårlig for dem selv, og hvordan det kunne påvirke dem en dårlig måte (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 11-12). Andre utfordringer falt også på at man fokuserte mye på pornografi i et kort tidsrom og så nesten aldri tok dette opp igjen, og at mye av materialet man viser gjerne er mer normativt og ensidig rettet mot en spesiell gruppe – for eksempel gutter og ansvar (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 11). Ettersom den nye svenske læreplanen ble publisert mens forskningsprosjektet holdt på, argumenterer Planting-Bergloo & Orlander (2022) at funnene er gode å se på om man ønsker et innblikk i utfordringer og muligheter knyttet til inkludering av undervisningen om pornografi i klasserommet (s.12). I konklusjonen trekkes det frem flere måter man kan undervise om pornografi og hva man bør vite og tenke over: (1) det bør være flere måter å undervise på som ikke bare handler om risiko, (2) det er viktig å anerkjenne at elever har grunnleggende ferdigheter om pornografi, (3) kritisk tenkning til stereotypisk representasjon i pornografi, (4) viktig å inkludere variasjoner av seksuell utfoldelse i undervisningen, og tilslutt at pornografi bør adresseres i et bredere kontekst i seksualitetsundervisningen og ikke kun som en isolert engangs undervisning (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 13).

2.4.4 Seksualitetsundervisning og kontroverser «down under».

«A lot more to learn than where babies come from”: controversy, language and agenda setting in framing of school-based sexuality education curricula in Australia” er skrevet i tidsskriftet “Sex Education” i 2015 av B. Shannon og S. J. Smith. Dette studiet setter søkelys på hvordan skoler i Australia sliter med å undervise i bredere utfordringer i seksualitetsundervisningen, og spesielt i behovene til «LGBTQ» (lesbian, gay, bisexual, transgendered, intersex and queer) elever (Shannon & Smith, 2015, s. 641), også på norsk mer kjent som LHBT+/LHBTQIA+ (Lesbisk, homofil, bifil, trans, queer/skreiv, interseksuell, aseksuell, +annet). Studier har vist at lærere i Australia har en tilbakeholdenhet når det kommer til LGBTQ-inkluderende seksualitetsundervisning, grunnet manglende utdanning og evner knyttet til sensitive temaer i frykt for konsekvenser og misforståelser rundt holdninger og hvilke retningslinjer man forplikter seg til (Shannon & Smith, 2015, s. 641). Forfatterne påpeker at dette kan stamme av felles oppfatning om at skeive seksualiteter er et iboende kontroversielt tema, og at dette forsterkes gjennom myndigheters tendens til å sjonglere inkludering av marginaliserte grupper

av prinsipp opp mot skjerming av kontroversielle temaer i læreplaner (Shannon & Smith, 2015, s. 641). Et av hovedproblemene som dukker opp i studiet er hvilket ordbruk og retorikk man velger å bruke når man skal snakke om noe kontroversielt og om seksualitet i politikk og samfunn (Shannon & Smith, 2015, s. 641).

Shannon & Smith (2015) forklarer at undervisning om seksualitet og seksualiteter som skiller seg ut fra normative kjønnsroller og en dominerende heteroseksuell identitet i samfunnet har tradisjonelt sett blitt omtalt som kontroversielt (s.641). Videre henviser de til tidligere forskning som sier at seksualitetsundervisning hittil i Australia har hatt mest fokus på helse, biologi og anatomi, mens seksuell omgang, identitet og holdninger har vært mer utfordrende og vanskelige for lærere å navigere seg i (Funnel 2009; Tupper 2014, sitert i Shannon & Smith, 2015, s. 641). Noen av utfordringene kommer av et komplekst forhold mellom seksualitet og religion, der sistnevnte har hatt en påvirkning på seksualitetsundervisningen siden det startet første gangen. Budskapet da var at samleie før ekteskap, abort og homoseksualitet var umoralske «valg», og det viktigste var å holde et godt forhold til gud (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Dette er heller ikke en praksis man bare forbinder med utgått da de viser til at enkelte stater i USA i dag fortsatt har lignende praksis (Shannon & Smith, 2015, s. 642). I Australia har man nå en generell tilnærming til seksualitetsundervisning, der man skal anerkjenne unges seksualitet og ved det tilby informasjon som vil hjelpe dem med å ha en god seksuell helse. Derfor har ingen offentlige læreplaner lenger inkludert «seksuell avstand», slik de en gang har hatt og slik noen stater i USA fortsatt har, men det finnes offentlige dokumenter fra de Vest Australske myndighetene som indirekte nevner dette (Shannon & Smith, 2015, s. 642).

En av grunnene som trekkes frem til at seksualitetsundervisningen er kontroversielt er de ideoende politiske spørsmålene man finner om ønskene til å normalisere ulike kjønnsuttrykk og seksualiteter som faller utenfor det som er ansett som «normalen», der tradisjonelle roller for menn, kvinner og barn har vært dominerende (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Artikkelen påpeker at ett patriarkalsk og hegemonisk maskulint samfunn tradisjonelt har forsøkt å trykke ned andre måter å uttrykke seksualitet og kjønn på da det har blitt sett på som en trussel for den sosiale «*status quo*» (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Derfor kan en progressiv og liberal seksualitetsundervisning også bli sett på som en trussel da det kan undergrave sosiale normer i det moderne Australia (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Artikkelen påpeker også at til tross for at myndighetene forsøker at læreplanene skal være mer positive og inkluderende for skeive og ikke-heteronormative identiteter, blir disse retningslinjene fortsatt sett på som kontroversielle i deler av samfunnet (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Studien referer til flere undersøkelser om

LGBTQ tematikk, der flere lærere velger å ikke inkludere det i undervisning da de er usikre om hvor de skal stå i myndighetenes retningslinjer for undervisningen og mange lærere uttrykker også en mangel på kurs eller inkludering i egen utdanning. Dette har ført til en økende angstfølelse hos flere da et utydelig bilde av hva som er forventet å undervise om i henhold til læreplanen, fører til en frykt for feiltrinn, konsekvenser og misnøye hos foresatte, elever og i samfunnet rundt seg der noen til og med frykter for å bli sett på som pedofil dersom man forsøker å lære om LGBTIQ-tematikk til unge (Shannon & Smith, 2015, s. 643). Artikkelen påpeker også her at ettersom lærerne har en mangel på utdanning, støtte og vilje til å undervise om sensitive og kontroversielle temaer, at flere skoler også har tatt i bruk ytre hjelpemidler for å oppnå en god seksualitetsundervisning fra noen som er mer kompetente på området (Shannon & Smith, 2015, s. 643). Det er også viktig å påpeke at artikkelen også drar frem at det er flere hjelpemidler som kommer frem som tilbud til lærere for bruk i seksualitetsundervisning, slik at de kan gripe tak i seksualitet og kjønn som tema i samfunnet med fokus på mangfold (Shannon & Smith, 2015, s. 643).

Shannon & Smith (2015), drar også frem språkbruk ved flere anledninger og hvordan kommunikasjonen rundt seksualitetsundervisningen ikke nødvendigvis bedrer situasjonen der dette blir sett på som et kontroversielt tema. Et eksempel de benytter seg av er hvordan «*Victorian Health and Physical Education*» sine læreplaner presiserer hvordan de setter samarbeidet med hjemmet høyt for hvordan enkelte temaer, spesielt kontroversielle, skal håndteres i tråd med skolens og foresattes forventninger og mål (Shannon & Smith, 2015, s. 645). Når seksualitetsundervisningen blir lagt frem som en av tingene som nøye skal planlegges og formuleres, påpeker studien at dette legger til rette for at seksualitet blir grobunn for kontroverser og et «minefelt» i undervisning der det er lett å trå galt (Shannon & Smith, 2015, s. 645).

I seksualitetsundervisning er valg av ord, språk og tone viktig å ta hensyn til da det kan gi forskjellige signaler, Shannon & Smith (2015) referer til Fletcher (2014) der det trekkes frem to mulige utfall:

- Influence an increased awarness and acceptance of heterogeneity in terms of sexuality and sexual orientation and encourage heterogenous inclusion, or
- Reinforce a dominant, assumed heteronormativity and thus “constrain the space for inclusion” (s. 647).

Her legger de til at når elever skal lære om ting som unnviket fra normen, i dette tilfellet identitet knyttet til seksualitet og kjønn, er det viktig å tenke over at hvordan man legger det frem kan være avgjørende for om det kan bli anerkjent og akseptert, eller bli sett på som en trussel (Fletcher 2014, sitert i Shannon & Smith, 2015, s. 647-648). Artikkelen kritiserer også dette noe, da det kan bli en transsynt tenkemåte å tro at man enten er aksepterende til ikke-heteronormative identiteter eller at man ser på det som en trussel ut ifra hvordan en enkelt person legger det fram, da temaet er så mye mer komplekst og potensielt emosjonelt en det (Shannon & Smith, 2015, s. 648). Dette kommer også frem i kapittelet om SHARE prosjektet, der man forsøkte å lage et opplegg for ungdomstrinnet med fokus på seksuell helse, som sikker sex og abort, samt inkludere trygge opplegg rettet for LGBTIQ elever. (Shannon & Smith, 2015, s. 649). SHARE inkluderte også deler der man kunne diskutere og snakke positivt om sex, nytelse og lyst, samt kjønn og makt. Dette førte til at dette prosjektet skapte mange diskusjoner i det Australske samfunnet (Shannon & Smith, 2015, s. 649). Valg av ordbruk og tolkning av agenda, ble også grobunn for at prosjektet til slutt ble avsluttet da det ble for kontroversielt i forhold til barn og påvirkning (Shannon & Smith, 2015, s. 649-650).

Konklusjonen i prosjektet peker på at nasjonale og lokale myndigheter har store forskjeller i hvordan man ønsker at man skal gå frem når det kommer til kontroversielle temaer som seksualitetsundervisning (Shannon & Smith, 2015, s. 651). De fleste områdene har inkludert i læreplanene at man på en måte skal identifisere problemer med homfobi, transfobi og sexisme, men ordvalg gjør det også åpent for man kan snakke mer vagt om temaene slik at de ikke blir for kontroversielle for samfunnet rundt (Shannon & Smith, 2015, s. 651). Artikkelen trekker frem at når skolene unngår å snakke om det samfunnspolitiske rundt kjønn, makt, identitet er det problematisk for alle elever, men spesielt de som identifiserer seg med LGBTIQ, og dermed kunne trenge informasjonen og diskusjonen (Shannon & Smith, 2015, s. 651).

3. Teori.

I dette kapittelet skal jeg presentere sentrale teorier fra Michel Foucault og Judith Butler knyttet til tema seksualitet og kjønnsidentitet. Disse teoriene skal brukes til som teoretisk rammeverk for analysen og drøfting av hvordan tema seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplanene fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20).

3.1 Seksualitet gjennom makt, diskurser og selvfølelse.

I denne delen skal jeg redegjøre for Foucault sine teorier om makt og seksualitet, diskurser og individets seksualitet og selvfølelse. Michel Foucault (1926-1984) var en fransk sosialfilosof kjent for sin teori om makt, seksualitet og diskurs. Foucault utfordret konvensjonelle oppfatninger av seksualitet og hvordan seksualitet har blitt forstått og kontrollert i samfunnet (Bjørge, 2009).

3.1.1 Makt og seksualitet.

I sin forskning står makt sentralt, her ser han på hvordan makt spres i samfunnet gjennom ulike praksiser og diskurser. Han argumenterer for at makt verken er eid eller blitt gitt av enkeltpersoner eller institusjoner, men at makt er en integrert del av samfunnet. Makt blir forklart av Foucault som en tilstand under konstant forhandling og samspill mellom ulike parter, hvor klare og tydelige maktutøverne eller maktstrukturer kan være vanskelig å identifisere (Foucault, 1976, s. 26-29). Seksualitet står også svært sentralt i Foucault forskning og kommer frem i samme bok *The History of Sexuality, Volume 1* (1976). Her fokuserer han på hvordan seksualitet både har blitt fremstilt og regulert gjennom ulike former for diskurser og praksiser i samfunnet. I boken hevder Foucault at seksualitet ikke er essensiell eller naturlig del av mennesker, men heller en sosial konstruksjon som har utviklet, formet og blitt til gjennom historiske og sosiale faktorer (s. 10-13). Foucaults teorier ser på hvordan seksualitet har blitt brukt som en metode for å utøve makt og kontroll i samfunnet gjennom historien. Han argumenterer for at seksualitet er en kulturell og historisk konstruksjon underlagt av makt og kontroll. Seksualitet er derfor ikke en naturlig biologisk kraft. (s. 94-95). Foucault trekker frem *bio-power* som begrep for å forstå forholdet som ligger mellom makt og seksualitet. Dette blir definert som en form for makt der målet er å kontrollere, regulere og forme menneskers liv (s. 140-141). Han hevder at bio-power eller bio-makt ikke kommer gjennom direkte undertrykkelser, men som indirekte, kompliserte og intrikate styring- og reguleringsprosesser (s. 104-105). For å kontrollere seksualiteten uten å undertrykke den, forklarer Foucault at samfunnet har skapt vitenskapelige forskningsfelt der man kan produsere og spre kontrollert kunnskap som kan holde seksualiteten i samfunnet under kontroll (s. 57-58). Foucault hevder og at disse maktstrukturene i samfunnet er med på å skape og gi nye betydninger og former for seksualiteten (s. 105). Gjennom en historisk

analyse viser han at seksualitet stadig bli en større del av samfunnet og i individers liv, og hvordan seksualiteten bidrar til en større forståelse av identiteten (Foucault, 1976, s. 42-43).

3.1.2 Diskurs.

I tillegg til sine teorier på seksualitet og makt, finner vi diskurs som et annet sentralt aspekt hos Foucault. Diskurs kan forstås som er måte å forstå og organisere ideer og kunnskap og ligger svært tett knyttet opp til ulike maktstrukturer i samfunnet (Foucault, 1972, s. 49-50). Foucault påpeker at diskurser i samfunnet er verken objektive eller nøytrale. De er skapt som et strategisk makt-hjelpemiddel for å kontrollere og regulere menneskelig atferd og tenkning (s. 51).

I Foucaults teori om diskurs tar han for seg hvordan ulike former for kunnskap og sannheter både spres og produseres i samfunnet gjennom institusjoner som vitenskap og medier (s. 27-28). Foucault mener at diskurser er mer enn bare språklige uttrykk. Diskurser er også integrert i hvordan vi mennesker tenker, føler og hvordan vi oppfatter verden (s. 49-50). Dette perspektivet kan bli forstått som en erkjennelse av at sannheter i samfunnet verken er objektive eller uforanderlige, men at sannheter er en konstruksjon som hele tiden formes av sosiale, historiske og politiske faktorer.

Når det kommer til seksualitet, finner man spesifikke diskurser som er med på å styre og forme samfunnets forståelse av seksualitet og hvilken betydning seksualiteten har i et samfunn (Foucault, 1976, s. 45-46). Denne diskursen virkeliggjøres gjennom institusjoner og praksiser som produserer og kontrollerer hvilken informasjon som spres om seksualitet. Dette kan være gjennom psykologi, pedagogikk, medisin og rettsvesenet (s. 61-62). Gjennom seksuelle diskurser skapes og opprettholdes seksuelle identiteter og kategorier, og kontrollerer definisjoner på hva som er «normalt» og «unormalt» innenfor seksuell atferd (s. 43). Et eksempel som Foucault drar frem i sin forskning er hvordan «homoseksualitet» har blitt konstruert og patologisert som en avvikende seksuell identitet (s. 101-102).

3.1.3 Individets seksualitet og tilståelse.

I tillegg til sin analyse av makt og diskurs på et samfunn og i seksualiteten, utforsker også Foucault på hvordan seksualitet påvirker et individs selvforståelse. Et argument som kommer frem er hvordan seksualiteten er en måte å uttrykke og forme identitet og subjektivitet, og

derfor ikke bare en kilde til lyst og nytelse (Foucault, 1976, s. 155-156). I sin forskning hevder han at et individ vil internalisere de seksuelle diskursene og maktstrukturene man finner i samfunnet, og derfor også både normer og forventninger som knyttes opp til seksualitet (s. 29-30). På denne måten vil et individ regulere og styre sin egen seksualitet og bli en del av strukturene og makten som setter føringer (s. 30).

Videre kobler Foucault begrepet *confession*, eller tilståelse opp som en sentral praksis som kontrollerer en persons forhold til seksualitet (Foucault, 1976, s. 59-60). Han hevder at tilståelse, en tidligere religiøs praksis, har blitt en standard og en forventning i samfunnet, der personer oppfordres eller styres til å avsløre og opplyse om sin identitet, seksuelle lyster og preferanser for å oppnå en frelse i sin egen selvforståelse (s. 59-60). Dette er gjerne det man også kaller for «å komme ut av skapet». En slik tilståelse vil ytre understreke individers underkastelse og internalisering av maktens diskurser, og vil ifølge Foucault, føre til at individer selv både overvåker og regulerer seg selv (s. 61-62).

3.2 Kjønn, heteronormativitet og performativitet.

I dette avsnittet vil jeg presentere sentrale teorier og perspektiver fra Judith Butler og spesielt fra hennes bok *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990), som er relevante for oppgavens forskningstema om kjønnsidentitet og seksualitet i norske læreplaner. Judith Butler er en amerikansk filosof og kjønnsteoretiker, mest kjent for sine bidrag på forskning og utvikling av teorier på feltene rundt feminisme, queer teori og kritisk teori (Salih, 2002). For å gjennomføre min analyse av læreplaner, kompetansemål og ressurser på feltet, trenger jeg et godt grunnlag og en bred forståelse av kjønn. Gjennom et bredere perspektiv og forståelse for kjønn og hvordan dette oppfattes og påvirkes i samfunnet og i skolen, kan være sentralt når man skal analysere hvordan kjønnsidentitet fremkommer i læreplaner. I denne delen kommer jeg til å presentere 3 sentrale punkter hos Butler:

- Kjønn og heteronormativitet
- Performativet
- Heteroseksuell matrisen

3.2.1 Kjønn og heteronormativitet.

Butler (1990) hevder at kjønn og seksualitet er performativt produsert og en sosial konstruksjon, det vil si at kjønn og seksualitet ikke kan kategoriseres som verken faste eller naturlige (s. 33). Slik bryter Butler med de konvensjonelle forståelsene av kjønn og seksualitet i samfunnet. Et av Butlers mest sentrale argumenter er at kjønn er en sosial konstruksjon som er skapt og opprettholdes gjennom kulturelle praksiser, normer og forventninger. Kjønn har derfor ingen iboende egenskaper hos et hvert individ som er gitt gjennom biologi eller essens (s. 7). Gjennom dette kritiserer hun det dikotomiske synet på at det kun finnes to separate og naturlig kjønn, mann og kvinne, og hevder at kjønn er en prosess som kontinuerlig endrer betydning, gjennom ulike handlinger, ritualer og diskurser (s. 45). Kjønnskategorier vil variere og har variert gjennom historien og ulike kulturer (s. 9), et samfunns forståelse og perspektiv på kjønn vil derfor defineres avhengig av hvilken tid og kulturell kontekst man setter begrepet i. Synet om at kjønn er en sosial konstruksjon medfører en åpning for at det eksisterer et mangfold av kjønnsidentiteter og -uttrykk, som ikke faller innfor de heteronormative forventningene eller biologiske kjennetegn (Lloyd, 2007, s. 32). Selv om Butler mener at vår forståelse av kjønn kun er en sosial konstruksjon, så benekter hun ikke at det eksisterer biologiske forskjeller, men at en menneskekropp ikke kan unngå å bli påvirket og formet av samfunnet rundt og dette skaper derfor et binært syn på kjønn (Morgenroth & Ryan, 2018)

3.2.2 Performativitet.

Performativitet er et begrep Butler benytter seg av for å forklare produksjonen av kjønn og hvordan kjønn produseres gjennom sosiale og kulturelle praksiser (Butler, 1990, s. 33-34). I sin kritikk av konvensjonelle kjønnskategorier og ved sitt forslag om en performativ forståelse av kjønn, har Butler bidratt til utviklingen av queer teori (s. 25). Queer teori er en akademisk disiplin som utfordrer og dekonstruerer hvordan kjønns- og seksualitetsnormer blir forstått i samfunnet (Jagose, 1996). Butlers forslag om en performativ forståelse av kjønn motsetter seg den heteronormative normen og forklarer at individer utvikler sin personlige kjønnsforståelse gjennom sin eksistens i et samfunn med normer og forventninger (Butler, 1990, s. 33-34). Kjønn kommer derfor ikke med noen fastsatte kriterier som forteller at man som jente skal like rosa og som gutt like blått. Performativitet knyttes av Butler (1990) opp til språk og diskurs da kjønn konstrueres og opprettholdes gjennom språklige ytringer og handlinger (s. 34). Dette forklares gjennom at kjønn ikke kun er måten man er på, men også hvordan man kommuniserer og snakker på. Både språk og diskurser blir brukt som et verktøy

for å opprettholde og forhandle kjønnsidentiteter og kjønnsrelasjoner (s. 34). En sentral implikasjon fra en performativ kjønnsforståelse er at det fører med seg muligheter for å utfordre normative kjønns kategorier (s. 190). Butler (1990) hevder at dersom vi utfordrer og endrer måten vi snakker om kjønn og endrer måten kjønn blir fremstilt på, kan dette øke mulighetene for at andre kjønnsuttrykk og identiteter kan få plass i samfunnet og med det utfordre både normene og maktstrukturene rundt kjønn (s. 190). Desto flere som skille seg ut fra normen kan derfor være med på å påvirke måten vi tenker og forventer hva kjønn innebærer.

3.2.3 Den heteroseksuelle matrisen.

Butlers perspektiv på performativt kjønn stiller seg i opposisjon til hva hun kaller for *den heteroseksuelle matrisen*, en struktur som definerer kjønn i forhold til heteroseksualitet og reproduksjon (Butler, 1990, s. 24). Den heteroseksuelle matrisen opprettholder privilegier knyttet til både heteroseksualitet og binære kjønns kategorier. Denne sosiale kontrollen gjør det vanskeligere for nye kjønnsidentiteter og seksuelle orienteringer å få sin plass i samfunnet og det blir mindre muligheter til å utforske alternative forståelser (s. 24). Dette begrepet og hennes kritikk av kjønnskonstruksjoner og seksualiteter er også sterkt knyttet opp til heteronormativitet. Heteronormativitet er et begrep som beskriver den sosiale og kulturelle normen og forventningen som ligger i at alle er heteroseksuelle og man er en av to kjønn, mann eller kvinne (s. 24). Når heteronormativitet får en plass eller blir normen i samfunnet skaper man forventninger og antagelser om kjønn og seksualiteten til et hvert individ man møter, dette fører også med seg at dette blir den logiske måten å tenke på. Forslaget Butler (1990) har for å kunne utfordre heteronormativitet og den heteroseksuelle matrisen, er at vi trenger flere som vil utforske, omfavne og eie seg selv, slik man er, dette er med på å utfordre normene som er knyttet til kjønn og seksualitet (s. 190).

4. Metode.

I dette studiet har jeg valgt å gjennomføre en kvalitativ innholdsanalyse av læreplaner i den norske skolen. Jeg har valgt ut læreplaner i samfunnsfag fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20). Her har jeg sett på kompetansemålene for 7. og 10. trinn, samt introduksjonen til faget som

verdier og relevans. I tillegg har jeg også sett på generell del fra LK06 og overordnet del fra LK20.

4.1 Kvalitativ innholdsanalyse.

Kvalitativ innholdsanalyse handler om å samle inn data med dokumenter som base for kilder (Grønmo, 2016, s. 175). I metoden skal man systematisk gå igjennom dokumenter for å finne relevante resultater i forhold til studiets problemstilling, og registrere og kategorisere dette slik at det kan brukes som et datagrunnlag for forskningen (Grønmo, 2016, s. 175).

Kvalitative data er data som ikke uttrykkes som en mengde, f.eks. tall, men uttrykkes som informasjon slik som mål eller argumenter (Grønmo, 2016, s. 22). Data som uttrykkes som tall og mengder kalles for kvantitative (Grønmo, 2016, s. 22). Metoden i denne oppgaven vil i hovedsak se på kvalitative data hentet fra LK06 og LK20, men i systematiseringen kommer jeg også til å registrere mindre mengder kvantitative data gjennom fremkomst av utvalgte ord og begreper. Ettersom jeg også ønsker å se på hva læreplanene sier om hvilke verdier, kompetansemål og lignende mål skolen skal ha innenfor tema seksualitet og kjønnsidentitet er det naturlig at jeg og drøfter rundt motivasjonene bak utformingene av disse. Slik drøfting kalles for diskursanalyse og er en underkategori av kvalitativ innholdsanalyse (Grønmo, 2016, s. 434). Diskursanalysen brukes for å skape en mer helhetlig forståelse av hva tekstene som analyseres prøver å formidle, diskurser handler derfor om begreper, oppfatninger og ideer som finnes i samfunnet (Grønmo, 2016, s. 434).

4.2 Forberedelse til datainnsamling.

Når man skal starte datainnsamlingen er det viktig at man gjør noen forberedelser (Grønmo, 2016, s. 175). Aller først trenger man å avklare et fokus for studien i henhold til problemstillingen, dette gjør man ettersom metoden er fleksibel og vil påvirkes underveis ut ifra hva forskeren finner av data (Grønmo, 2016, s. 175-176). Det er derfor viktig at man har et overordnet tema og mål slik at man kan holde seg til relevante funn, problemstilling må derfor alltid være utgangspunktet i alle justeringer man gjør slik at man kan finne en rød tråd (Grønmo, 2016, s. 175). Problemstillingen skaper to utgangspunkter for studiet som vil hjelpe med avklareringer, 1) «hvilke tema som skal prioriteres» og 2) «hvilke typer tekster som skal velges» (Grønmo, 2016, s. 176). Gjennom min problemstilling: «*Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?*»

finner man hvilke avklareringer som må gjøres i oppgaven. Først viser den til det første tema jeg skal fokusere på og sentralisere funn rundt: *seksualitet og kjønnsidentitet*, herunder også underliggende begreper og temaer som kan knyttes opp til dette. Det andre tema som skal prioriteres er ulike *læreplaner* og elementer av den. Både *seksualitet og kjønnsidentitet* og *læreplaner* legger derfor grunnlaget for hva jeg prioriterer i mitt søk av data for studiet (Grønmo, 2016, s. 176). Etter avgrensning av tema fant jeg hvilke tekster jeg skal analysere. Etersom mitt studie handler om hvordan seksualitet og kjønnsidentitet kommer frem i læreplaner, er valg og funn av dokumenter mindre tidkrevende da dette er offentlige dokumenter som ligger tilgjengelig for alle på nett (Grønmo, 2016, s. 176).

4.3 Utvalgskriterier fra læreplanene.

Alt av læreplaner som er fungerende og tidligere versjoner merket med utgått ligger tilgjengelig inne på utdanningsdirektoratet sine sider for læreplanverket, de oppdaterte og gjeldende finnes på hjemmesiden, mens de utgående kan finnes gjennom søk (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Læreplanverket inneholder overordnet del, timefordelinger og læreplaner, alle disse er lovfestede forskrifter basert på opplæringsloven og skal styre innholdet i opplæringen (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Opplæringslova gjelder for alle i grunnskole- og videregående opplæring i offentlig skole, med mindre noe annet særskilt er bestemt (Opplæringslova, 1998, § 1-2). Læreplanene er derfor gjeldende for alle elever i Norge, og vil gjennom å være lovfestet vise hva elevene har krav på å lære på skolen. I overordnet del presenteres grunnopplæringens verdier og prinsipper og i læreplanene i fag presenteres alt som elevene er forventet å oppnå av kompetanse i hvert enkelt fag (Regjeringen, 2022). I mitt utvalg av læreplaner har jeg valgt å se på samfunnsfaget sin tilknytning til seksualitet og kjønnsidentitet i nyere tid. Jeg har derfor tatt for meg både Kunnskapsløftet 2006 (LK06) og Kunnskapsløftet (LK20) sine versjoner av læreplan i faget samfunnsfag. Læreplanene er et produkt av tiden de eksisterer i og er en fagorientert forlengelse av overordnede mål for den norske skolen. På bakgrunn av dette har jeg derfor også sett på generell del fra LK06 og overordnet del fra LK20 for å kunne se sammenhenger i helhetlige mål.

Før jeg tok valget på hvilke læreplaner jeg ville undersøke trengte jeg å se over relevans samt troverdighet i tekstene (Grønmo, 2016, s. 177). I en kvalitativ undersøkelse er det spesielt viktig å sjekke over dokumentenes troverdighet, jeg har derfor kun benyttet meg av

dokumentene som er publisert på Utdanningsdirektoratet sine sider (Grønmo, 2016, s. 177). Et annet viktig aspekt ved analysen er å gjøre kontekstuelle vurderinger om dokumentene og innholdet man finner der (Grønmo, 2016, s. 177-178). Dette betyr at man skal se på i hvilken kontekst og tid dokumentet er skrevet, hvilke intensjoner som ligger bak og hva forfatterne ønsker å formidle i sitt budskap (Grønmo, 2016, s. 178). For å kunne vite dette må forskeren blant annet vurdere hvem som lager tekstene og hvem tekstene er rettet mot, og i hvilket grunnlag tekstene ble utformet, og i hvilken situasjon tekstene blir formidlet og lest (Grønmo, 2016, s. 179).

Jeg valgte ut læreplanene fra kunnskapsløftet 2020 ettersom dette er det nyeste synet og formidlingen til den norske skolen. På denne måten kan jeg se på hvilke måter seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i skolen i samsvar med dagens samfunn. Som redegjort har endringer i samfunnet for aksept og like rettigheter vært en lang kamp over flere år, jeg har i sammenheng med dette også valgt ut kunnskapsløftet for 2006 for å kunne se på hvilke behov man hadde for å dekke tema seksualitet og kjønnsidentitet da kontra nå noen år etter i LK20.

Alle dokumenter jeg har analysert er hentet fra Utdanningsdirektoratet sine sider, dokumentene fra LK20 ligger på hjemmesiden og er merket som «gjeldende». Dokumentene fra LK06 er markert som «utgående/utgått» og er hentet frem fra søkefeltet (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Kunnskapsløftet 2006 kom som et resultat fra Stortingsmelding 30. sitt ønske om å modernisere og heve kvaliteten fra Reform 97 i skolen med utsikt for utdanning for fremtiden (Meld. St. 30 (2003-2004)). «Et samfunn i endring krever også en skole som fornyer seg» (Regjeringen, u.å.), dette er et utgangspunkt for utviklingen av Kunnskapsløftet 2020 som kom etter Stortingsmelding 28 (Meld. St. 28, 2015-2016) (Regjeringen, u.å.). Målene fra LK06 kunne være store og brede og inneholdt mye info (Utdanningsdirektoratet, u.å.), derfor foreslo Solberg Regjeringen å fornye fagene for å skape større forståelse for fagene og verden gjennom dybdelæring og et nytt dannelsesprogram (Regjeringen, u.å.).

4.4 Oversikt over studiens læreplaner.

I denne oppgaven har jeg valgt meg ut 3 hovedområder som fokus i læreplanene fra 2006 og 2020: kompetansemål for 7. og 10.trinn samt intro for og informasjon om faget i samfunnsfag, og generell/overordnet del i læreplanverkene.

Oversikt over analyserte dokumenter:

- Kompetansemål for 7. trinn i samfunnsfag fra de 3 versjonene i LK06 (SAF1-01, SAF1-02, SAF1-03) og fra LK20 (SAF01-04).
- Kompetansemål for 10.trinn i samfunnsfag fra de 3 versjonene i LK06 (SAF1-01, SAF1-02, SAF1-03) og fra LK20 (SAF01-04).
- Innledende deler fra læreplanen i samfunnsfag fra de 3 versjonene i LK06 (SAF1-01, SAF1-02, SAF1-03) og fra LK20 (SAF01-04).
- Generell/Overordnet del i læreplanene fra 2006 og 2020.
-

Tabell 2: Oversikt over læreplaner i studien.

Årstall for dokument:	Tittel på dokumentene:
2006	• <i>Læreplan i samfunnsfag.</i>• <i>Generell del av lærerplanen.</i>
2020	• <i>Læreplan i samfunnsfag.</i>• <i>Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen.</i>

4.5 Om læreplaner.

I utviklingen av en læreplan er det mange forskjellige deler som skal utarbeides av mange forskjellige personer tilknyttet utdanningssektorer. Utviklingen av grunnskolens del i LK20 bygger videre på arbeidet fra LK06 og er en *fagfornyelse* og et *kunnskapsløft* fra denne og ble utviklet i løpet av 2 faser (utdanningsdirektoratet, u.å.). Den første fasen startet med å finne hvilke kjerneelementer som det er viktigst at elevene lærer på skolen slik som kunnskap, uttrykksformer, tenkemåter, metoder og begreper (Utdanningsdirektoratet, 2021).

Kjerneelementene ble utviklet av Utdanningsdirektoratet i samarbeid med lærere, pedagoger og andre fagfolk, og ble etter et langt arbeid fastsatt av Kunnskapsdepartementet

(Utdanningsdirektoratet, 2021). Etter dette ble godkjent startet utviklingen av læreplanene i tråd med kjerneelementene. Læreplanen er også utviklet i samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet, lærere, pedagoger og andre fagfolk, og skaper et utfyllende og komplett dokument som forteller hva elevene skal lære (Utdanningsdirektoratet, 2021). I de nye læreplanene for fag finnes det noen gitte prinsipper for hvordan de skal utformes. Læreplanene for fag blir delt opp i 3 deler: 1. Om faget., 2. Kompetansemål., og 3. Vurdering. (Utdanningsdirektoratet, u.å.) Inn under «1. Om faget» finnes det 5 punkter som læreplanene i fagene skal si noe om:

- *Fagets relevans for eleven/læreren, samfunnet og arbeidslivet*
 - Beskriver hvorfor fag er relevant for eleven og i et samfunnsperspektiv.
- *Kjerneelementer i faget*
 - Beskriver de mest sentrale områdene i faget og knytter sammen overordnet del med faget og fagets kompetansemål.
- *Fagspesifikk tekst om verdier og prinsipper i overordnet del*
 - Beskriver hvordan verdier og prinsipper fra overordnet del kommer til syne i faget.
- *Tverrfaglige temaer i faget*
 - Beskriver hvordan og hva av de 3 tverrfaglige temaene (folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling), som er aktuelle i faget.
- *Grunnleggende ferdigheter i faget*
 - Beskriver hvordan de 5 grunnleggende ferdighetene, etablert i LK06 (lesing, skriving, regning, muntlige- og digitale ferdigheter), brukes og kommer til syne i faget.

(Utdanningsdirektoratet, u.å.)

Alle delene skal ses i lys av hverandre som en helhetlig opplevelse av faget og hvilken retning utformingen av kompetansemål og vurderinger skal ta (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Læreplanene i samfunnsfag er også tett knyttet opp mot den overordnede delen i skolen for å skape en rød tråd gjennom dokumentene. Kompetansemål beskriver mer konkrete og åpne mål som elevene skal mestre når de er ferdige i enkelte trinn, i dette tilfellet gjelder dette 2.,

4., 7. og 10.trinn i grunnskolen. I utformingen av kompetansemålene bruker utviklingsgruppen denne definisjonen som veileder:

Kompetanse er å tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning (Utdanningsdirektoratet, u.å.)

Denne definisjonen legger føringene for hvordan kompetansemålene utformes i takt med skolen og samfunnets verdier og prinsipper (Utdanningsdirektoratet, u.å.).

Kompetansemålene er åpne for tolkning og variasjoner, og kan henge sammen med andre kompetansemål i ulike fag slik at elevene kan få en helhetlig forståelse av sammenhengene i opplæringen (Utdanningsdirektoratet, u.å.). LK20 skiller seg her fra LK06 som sikter etter tydelige kompetansemål med tydelige mål som elevene skal måle seg opp til (Utdannings- og forskningsdepartementet, u.å., s. 5).

4.6 Om koding og kategorisering.

På bakgrunn av problemstillingen og den systematiske gjennomgangen av relevante tekster som LK06 og LK20 skal forskeren velge ut og registrere data i tråd med tema for studiet (Grønmo, 2016, s. 178). Under selve prosessen kan flere ting velges ut som og legges til som relevant for problemstillingen ettersom forskeren revurderer og reviderer nye data (s. 178). Ifølge Grønmo (2016) blir utvalgt innhold for det meste kopiert direkte med presis kildehenvisning slik at dataene holder seg mest mulig til originalen og vil være lett å finne igjen i samme tekster for andre (s. 178). Dette kan gjøres gjennom både sidetall og beskrivelser av hvor det står, eksempelvis gjennom over- og underoverskrifter. Utvalgene vil kategoriseres og arkivert i et bestemt system, dette kan være alt fra kronologisk til tematisk (s. 178). I kategoriseringen av data forteller Grønmo (2016) at man kommer over et område der datainnsamling og dataanalyse krysser hverandre og kommer sterkest frem (s. 179). Alle data blir vurdert av forskeren opp mot problemstillingen, det vil derfor komme en tolkning av dataene for om de er relevante slik at de blir registrert i tillegg til å bli vurdert opp mot allerede registrert data (s. 179). For flere studier er kategorier valgt ut på forhånd i henhold til problemstilling eller relevante tema, analysen vil derfor handle om å finne relevante funn opp mot kategoriene som er satt (s. 179). I min analyse har jeg benyttet meg av denne metoden, jeg har valgt ut kategorier i henhold til problemstilling og tema for studiet og analysert utvalgte data og tekst fra læreplanene.

4.7 Søkeord og begreper.

Under analysen har jeg valgt å søke etter sentrale begreper som er knyttet opp mot tema i oppgaven og oppgavens problemstilling. Jeg har gjennom systematiske søk gått igjennom alle mine utvalgte dokumenter med samme søkeord for å kunne få en oversikt over hva de forteller om seksualitet og kjønnsidentitet. Under er en oversikt over alle søkeord som jeg benyttet meg av:

Tabell 3: Søkeord og begreper.

Kjønnsidentitet
Seksualitet
Seksuell orientering
Kjønnsinkongruens
Kjønnsuttrykk
Kjønn/Kjønnsroller
Heteronormativitet
Diskriminering
LHBT+
Identitet
Seksuell helse
Makt
Seksuell legning
Pornografi

I tillegg til registrering av innhold, med sidetall og kontekst, har jeg også registrert forekomsten av søkeord/begrep i en egen kolonne. Dette er en forenklet måte å kode kvantitativ data på der man registrerer variabler i teksten, i dette tilfellet om et søkeord/begrep blir brukt eller ikke (Grønmo, 2016, s. 217). I min tekst har jeg derfor notert ned antall ganger ordet er registrert som tall (1, 2, 3), dersom ett søkeord/begrep ikke gir resultater er ruten blank. Under kontekst legger jeg inn alle resultatene fra søkeordene dette gjøres uavhengig av relevans til tematikk for oppgavens problemstilling. Se *Tabell 4* for et eksempel fra kodingen.

Tabell 4: LK06

SAF1-01 Kompetansemål etter 7.trinn
Gjeldende periode 01.08.2006 – 31.07.2010

Søkeord:	Forekomst:	Kontekst:
Kjønnsidentitet		
Seksualitet		

Seksuell orientering	1	s.6 - samtale om variasjon i <i>seksuell orientering</i> i tilknytning til kjærleik, samliv og familie.
Kjønnsinkongruens		
Kjønnsuttrykk		
Kjønn/Kjønnsroller		
Heteronormativitet		
Diskriminering		
LHBT+		
Identitet	1	s.6 - samtale om kva vi meiner med <i>identitet</i> og kultur, kjenne att kulturelle symbol og lage ein visuell presentasjon av dei.
Seksuell helse		
Makt	1	s.6 - forklare skilnader mellom å leve i eit demokrati og i eit samfunn utan demokrati, og gjere greie for dei viktigaste <i>maktinstitusjonane</i> i Noreg.
Seksuell legning		
Pornografi		

4.8 Kategorisering.

Under prosessen med kategorisering bestemte jeg meg på forhånd hvilke søkeord jeg skulle lete etter i de utvalgte dokumentene. Grønmo (2016) påpeker at forskeren skal kategorisere data med problemstillingen som referanse og utgangspunkt, og dersom begrepene kan være generelle er det viktig å relatere de ulike resultatene opp til hverandre (s. 178). Alle søkeordene er på bakgrunn av dette tett knyttet opp mot problemstillingen: «*Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?*». Jeg har også valgt å ta med noen ord som ikke er en variant eller eksplisitt nevnt i problemstillingen, slik som *identitet*, *makt* og *pornografi*. Jeg valgte å inkludere disse

søkeordene i analysen min da de er både løst og tett knyttet opp til tema. Disse søkeordene har også hatt en betydelig rolle i mitt arbeid med tidligere forskning og teori om seksualitet og kjønnsidentitet. Bufdir anbefaler også i sin LHBT+-ordliste å benytte seg av seksuell orientering fremfor seksuell legning, dette skal være et nyere og mer inkluderende begrep (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Jeg tok derfor valget å inkludere både seksuell orientering og seksuell legning som søkeord i min datainnsamling, da jeg skal se på dokumenter som strekker seg over et års spenn på 14 år (2006-2020). På denne måten har jeg allerede ved utvalg av kategoriene startet en analyse av data og sett på sammenhenger og ulikheter på tvers av dokumentene. Før selve datainnsamlingen opprettet jeg et dokument i Word-programmet der jeg satt inn en tabell for hvert søkeområde, for eksempel Kompetansemål etter 10.trinn i samfunnsfag fra LK20. Her har jeg inkludert fagkoder og tydelig deling for en god, ryddig og systematisk oversikt.

Det første jeg gjorde etter jeg hadde bestemt meg for hvilke dokumenter jeg skulle analysere var å laste ned disse fra Utdanningsdirektoratet sine nettsider som PDF-filer slik at jeg kunne ha dokumentene tilgjengelige for muligheter for arbeid selv uten tilgang til internett. Tidlig her støttet jeg på et teknisk problem der PDF-dokumentene fra nettsiden ikke fungerte, og de hadde tilsynelatende blitt «slettet fra serveren». Jeg var ikke alene om dette problemet da flere medstudenter hadde støtt på samme problem, vi ringte derfor inn til Utdanningsdirektoratet for å informere om feilen, og kort tid etter ble feilen fikset. I selve søkeprosessen av den kvalitative innholdsanalysen, jobbet jeg meg systematisk gjennom de ulike dokumentene én og én. Dette gjorde jeg for å holde fokus på kun det ene dokumentet framfor meg ettersom flere av versjonene kunne være ganske lik da de var utarbeidet fra samme læreplan. I læreplanen for samfunnsfag i LK06 ble det utarbeidet tre forskjellige versjoner over den gjeldende perioden, det var derfor viktig at fokuset ble holdt på et dokument om gangen for høyest mulig nøyaktighet på resultatene. Et godt søk i et dokument med mange søkeord kan skape flere resultater spredt utover sidene noe som kan være svært tidkrevende å gå over. Jeg valgte derfor å bruke en rekke snarveier eller *shortcuts* som er innebygd i tastaturet på MacBook datamaskinen min. De snarveiene jeg benyttet meg av i søket var *Command + F*, *Command + C* og *Command + V* (Apple, 2023). Dersom man klikker seg inn på PDF-filen og presser ned *Command + F* får man opp et søkefelt, her kan man legge inn hvilket som helst søkeord og trykke *enter* (Apple, 2023). Da vil man få opp en side på siden av dokumentet som viser en oversikt over antall og hvilke sider man kan finne søkeordet på, dersom det ikke er noen resultater på søkeord som eksisterer i ren form eller som en variant (*identitet* –

identitetsutvikling) vil dette komme opp som ingen resultater. Command + C benyttes for å kopiere et merket område eller tekst og Command + V brukes for å lime inn det man har kopiert (Apple, 2023). Etter hvert resultat jeg fikk med søkeordene markerte jeg setningen den sto i, kopierte den og limte den inn over i en egen tabell. Jeg valgte å kopiere over alle resultatene istedenfor å skrive de ned manuelt for å være helt sikker på at jeg ikke gjorde noen skrivefeil eller feilregistreringer. For å være på den sikre siden, har jeg også dobbeltsjekket alle ordene med Command + F funksjonen og lest over de relevante områdene manuelt. Gjennom dette oppdaget jeg en feil der jeg hadde registrert et kompetansemål som tilhørte 4.trinn, og etter opprettingen av denne feilen samt nøye gjennomgang over alle registrerte data og alle punkter som ikke hadde gitt resultater, kan jeg med trygghet si at alle mulige funn er redegjort for. Alle søkene ble gjort i samme rekkefølge og kunne se slik ut: Jeg gikk inn på en PDF-fil og trykket på tastene Command + F. I søkeboksen skrev jeg inn seksualitet og trykket ned *enter*-tasten. Da kunne jeg for eksempel få opp tre resultater der 1 resultat var innenfor mitt forskningsområde, deretter markerte jeg dette resultatet og kopierte resultatet med Command + C funksjonen. Videre gikk jeg inn på et dokument jeg har laget med en oversikt over alle tabeller for ulike søkeområder. I riktig boks i tabellen (kontekst) brukte jeg funksjonen Command + V og limte inn denne setningen. For tydeliggjøringer la jeg inn sidetall og eventuelt overskrift der det var relevant og markerte ordet i *kursiv*. Jeg la også inn ett 1-tall i boksen for forekomst. Jeg gjorde alle mine søk i denne rekkefølgen for å holde kontroll og ikke miste oversikt over hva jeg hadde kategorisert inn i tabellene og ikke.

I analysen har jeg sett på de ulike funnene opp mot hverandre og konteksten de er satt i for å forsøke å forstå og tolke meningsinnholdet og uttrykksformene som kommer frem (Grønmo, 2016, s. 282). Dette gjorde jeg for å se på det helhetlige bildet av utviklingen av læreplanene, og i hvilken kontekst de kan forstås og tolkes (s. 394). Dette vil derimot ikke være kategorisert på samme måte da det heller blir en del av senere analyse og drøfting.

4.9 Validitet.

Validitet er et begrep som handler om hvor nøye forskningen er utført og hvor stor sjanse det er for at andre som skal utføre samme forskning får samme resultatet (Cook & Beckman, 2006). Validitet er derfor en evaluering av resultatet som har kommet frem fra forskningen for å se på hvor mye resultatene vil kunne variere fra forsker til forsker (Messick, 1995, s. 741). Begrepet kan og brukes for å måle hvor gyldig datamaterialene er i forhold til hva

problemstillingen ønsker å undersøke (Grønmo, 2016, s. 447). Messick (1995) forklarer at det kan dukke opp to trusler for validiteten til en forskningsoppgave, dette kan være at en oppgave har fokusert på et altfor smalt område og derfor mistet mulighet for viktige funn som kan påvirke resultatene (s. 742). Det andre problemet finner man i andre retningen ved at en studie har tatt for seg et for stort forskningsfelt og mister derfor oversikt og de virkelig gode funnene, slik at for mye av resultatene blir irrelevante i henhold til problemstillinger (s. 742). Begge disse utfordringene er viktige å ha i bakhodet når man skal utføre forskning, det viktige er å balansere retningene for at oppgaven skal kunne finne dataene som faktisk gir et godt og grundig svar (s. 742). Jeg har på bakgrunn av dette forsøkt å velge et smalt nok område for at funnene blir relevante i henhold til problemstillingen og samtidig bred nok til at jeg får med god nok dekning og innhold til å styrke resultatene. I arbeidet mitt har jeg også valgt ut søkeord og begreper og hvilke dokumenter jeg skulle undersøke på forhånd slik at mine tanker skulle påvirke minst mulig i selve datainnsamlingen. Her er det dog viktig å presisere at jeg ikke er nøytral i utvelgelsen av ord. Grønmo (2016) forklarer at forskere kan stå til fare for å ikke velge bred nok dekning med dokumenter og dermed få et snevert syn av bildet av tema (s. 180). Dette kan skje ved at forskere ikke velger å ha med eller overser enkelte dokumenter da det kanskje ikke «passer» med ønsket retning for studiet (s. 180). Originalt skulle jeg kun se på kompetansemålene fra læreplanene i samfunnsfag, og i fare for at dette ikke ville representere hele bildet inkluderte jeg også innledende deler til læreplanene samt den generelle- og/eller overordna delen som kompetansemålene er skrevet ut ifra. Dette vil gi forskningen min en bedre dekning for å forstå hvordan seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplanene, med å se på hvordan de henger sammen og bygger på hverandre. Et annet viktig aspekt å ta hensyn til er forskerens egne meninger og oppfattelser. Grønmo (2016) påpeker at forskere ofte har egne kunnskaper og kjennskap til innholdet som skal analyseres, og kan derfor påvirke hvilket utvalg av tekster man gjør (s. 180-181). I tillegg til dette er læreplaner utviklet av sittende regjeringer og vil derfor også ha en politisk agenda, med dette i tankene vil heller ikke læreplanene være nøytrale da forfatterne av dokumentene vet at disse skal evalueres og forskes på (s. 180). I masteroppgaven velger man gjerne temaer som man er interessert i og temaer som står en selv nært, med dette som bakgrunn var det viktig for meg å gå inn i analysen med så nøytrale briller som mulig for å skape en god, troverdig og etterprøvbart forskning.

4.10 Reliabilitet.

Grønmo (2016) definerer reliabilitet som hvor pålitelig den innsamlede dataen er (s. 444). Altså hvor mye man kan stole på at resultatene stemmer og at de er skrevet med gode og nøytrale intensjoner. Undersøkelse vil bli kategorisert som høy reliabilitet dersom den er utført med høy presisjon og nøyaktighet i alle stadier (s. 444). Reliabilitet henger også sammen med validitet der begge sier noe om hvor mye leseren kan stole på at resultatene den leser er reelle, pålitelige og gyldige. I min forskning og analyse av læreplaner har jeg kun benyttet meg av offentlige, statlige og lovfestede dokumenter, all disse er lett tilgjengelige for andre å få tilgang på. Grønmo (2016) påpeker også at reliabiliteten til en forskning handler og om at andre skal kunne gå inn og få identiske data ved samme fremgangsmåte (s. 444). Ettersom analysen også vil inneholde en diskursanalyse vil alltid mine tolkninger på dataene sett opp mot et høyere mening og forståelse, være mulige å tolkes annerledes for andre forskere. Jeg har hatt denne utfordringen i hodet underveis for å forsøke å holde tolkningen seriøs og relevant til tross for at mine oppfatninger naturligvis vil påvirke dett området. Gjennom egen etter-testing, valg av offentlige dokumenter og systematisering har jeg forsøkt å gjøre min oppgave best mulig for å kunne representeres som valid og med høy reliabilitet.

5. Hovedfunn og drøfting.

I dette kapittelet skal jeg prøve å besvare oppgavens problemstilling:

Hvordan fremkommer temaseksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?

Metoden jeg har brukt for å kunne besvare denne problemstillinger er tydelig beskrevet i kapittel 4. *Metode*. I dette kapittelet skal jeg ta for meg mine hovedfunn, funnet i kompetansemålene for samfunnsfag, samt innledende del og generell del i LK06 og LK20. Jeg har valgt å samle de ulike søkeordene mine slik at de kan forstås opp mot hverandre. Denne samlingen har gitt meg ni hovedkategorier som jeg skal sammenligne opp mot litteraturgjennomgang, tidligere forskning og teori. Disse kategoriene er:

- *Seksualitet, Seksuell orientering, Seksuell legning – En tematikk i stadig endring og utvikling?*
- *Kjønnsidentitet, Kjønnsinkongruens, Kjønnsuttrykk – Lik eller ulik?*
- *Kjønn/Kjønnsroller – Utdatert?*
- *Heteronormativitet – Inkluderende representasjon?*
- *LHBT+ og Seksuell helse – En indirekte rød tråd?*

- *Pornografi – Ingen plass i den norske skolen?*
- *Identitet – Et inkluderende nok begrep?*
- *Diskriminering – Sterkt vektlagt i læreplanene*
- *Makt – Kun noe man skal lære, eller noe man opplever?*

I selve drøftingen vil jeg presentere og drøfte alle funnene som direkte sier noe knyttet til tematikken seksualitet og kjønnsidentitet. I kapitler dere søkeordene ikke har vist resultater, vil jeg undersøke om dette er nevnt indirekte eller kan knyttes opp til andre søkeord og resultater. Noen av kapitlene har søkeord som både kan gi relevante og irrelevante resultater, her vil jeg ta opp de funnene som kan relateres eller er relatert til problemstillingen. Når jeg ser på hvordan seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i læreplanene vil jeg drøfte resultatene opp mot antallet, innholdet og formuleringene, og utviklingen for å forsøke å vise og forstå hvordan seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i sin helhet i læreplanene.

5.1 Seksualitet, Seksuell orientering, Seksuell legning – En tematikk i stadig endring og utvikling?

Mitt første hoved funn omhandler begrepene *seksualitet, seksuell orientering og seksuell legning*, Det første søkeordet jeg søkte etter var seksualitet. Totalt i de 6 dokumentene fra LK06 og LK20, så hadde seksualitet en forekomst på 12 treff. Gjennom dette kapitlet skal jeg se på hvordan seksualitet fremkommer i læreplanene og hvordan dette forandrer seg fra versjon til versjon.

5.1.1 LK06

Jeg startet søket i generell del av LK06, her fikk jeg ingen resultater på *seksualitet*. Deretter valgte jeg å se i innledende del til faget uten noen resultater. I samme områder forekommer heller ikke søkeordene *seksuell orientering* eller *seksuell legning*. Det er derfor ingenting i grunnlaget fra læreverket eller i samfunnsfaget fra denne perioden (2006-2021) som tilsier at elevene skal lære noe om *seksualitet, seksuell orientering eller seksuell legning*. Søkeordene har derimot en forekomst når man kommer til kompetansemålene fra de ulike versjonene i LK06. Her hadde søkeordene mine en fremkomst på totalt 8 ganger.

Det første resultatet på *seksualitet* fra LK06 dukker først opp i SAF1-01 Kompetansemål etter 10.trinn. på side 7, her står det at elevene skal kunne «drøfte forholdet mellom kjærleik og

seksualitet i lys av kulturelle normer» (Utdanningsdirektoratet, 2006). Jeg vil påstå at det i første omgang er et godt tegn at seksualitet allerede i 2006 dukker opp i kompetansemålene for samfunnsfag. Dette vil tilsi at i diskusjoner og undervisning om samfunnsrelaterte temaer så skal seksualitet være et kompetansemål som elevene skal oppnå kunnskap i etter 10.trinn. Leser man derimot nøyere på kompetansemålet kan man se at seksualitet skal drøftes i hvordan det henger sammen med kjærlighet opp mot kulturelle normer. Ser man dette opp mot sin tid i 2006 og hva jeg redegjorde i kapittel 2.2.7 om ekteskapsloven, så hadde ikke lesbiske og homofile rettigheter som tilsa at skeive foreldrepar kunne få barn, verken gjennom adopsjon eller assistert befruktning. Det var heller ingenting som sa at begge skulle være likestilt som foreldre og respektert i norske lover (FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, u.å.; Litschi, 2022, s. 31). Ser man på hvilke rettigheter skeive mennesker hadde i loven i sammenligning med heterofile, er det vanskelig å påpeke noe annet enn at det å være skeiv ikke var en del av normen i samfunnet. Denne type formulering og fokus i et kompetansemål i den offentlige skolen kan ses i sammenheng med det Butler kalte for den *heteroseksuelle matrisen* presentert i kapittel 3.2.3. Den heteroseksuelle matrisen er en struktur i samfunnet som bruker heteroseksualitet og reproduksjon til å definere kjønn (Butler, 1990, s. 24). Dette fører til opprettholdelse av privilegiene knyttet til heteroseksualitet og binære kjønns kategorier, derfor vil denne strukturen og sosiale kontrollen gjøre det vanskeligere for at andre seksualiteter eller kjønnsidentiteter å få plass og bli akseptert i samfunnet og i skolen (Butler, 1990, s. 24). Når heteronormativiteten får plass i skolen kan dette skape forventninger og antagelser for at elevene og andre elever rundt seg også faller innenfor den heterofile identiteten og at dette er det «normale». Seksualitetens fremkomst i dette kompetansemålet kan derfor sies å være både heteronormativt og lite inkluderende for variasjoner i seksualiteter.

Søkte jeg derimot på *seksuell orientering* fikk jeg opp ett kompetansemål for 7.trinn i første og andre versjon av LK06. Der står det at elevene skal kunne ha «samtale om variasjon i *seksuell orientering* i tilknytning til kjærleik, samliv og familie» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 6). Her kan man i motsetning til hva jeg tolker som et ekskluderende kompetansemål for 10.trinn se et mer åpent og anerkjennende kompetansemål. Elever på 5. – 7.trinnet skal her oppnå kunnskap og kunne snakke om variasjoner i *seksualitet* eller som skrevet *seksuell orientering* i kjærlighet uavhengig av kulturelle normer. Denne formuleringen bygger opp mot hva Butler forslo som en viktig handling for å utfordre heteronormativitet, at vi trenger personer som tørr å snakke om og omfavne seg selv for den de er slik at samfunnet får en

representasjon av at ikke alle er like og ikke alle faller innenfor det som kulturelt sett har vært forventet (Butler, 1990, s. 190). Dette målet åpner derfor opp og anerkjenner at det finnes andre familie- og kjærlighetsformer utenfor den heterofile normen presentert i kompetansemålet fra samme versjon for 10.trinn. Det kan stilles kritiske spørsmål til hvordan kompetansemålene kan skille så stort mellom seg på inkludering på mellomtrinnet (5.-7.trinn) og ungdomskolen (8.-10.trinn). Var det ikke lenger relevant med samtaler rundt seksuelle orienteringer på ungdomskolen, ettersom man her kan antyde at det viktigste poenget med kompetansemålet var å belyse seksualitet og kjærlighet som svarer med de eksisterende heterofile normene?

LK06 fikk en tredje versjon i 2013. I kompetansemålene for 7.trinn i denne versjonen har søkeordene *seksualitet* og *seksuell orientering* ett resultat hver. Seksualitet blir tematisert gjennom kompetansemålet der elevene skal kunne «gi eksempler på hvordan kjønnsroller og *seksualitet* blir framstilt i ulike medier, og diskutere de ulike forventningene det kan skape» (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 7). Dette målet setter stort fokus på representasjon i mediene og hvilke inntrykk dette gjør på oss og hvordan dette kan skape forventninger. Her vil jeg støtte meg på Foucaults teori om hvordan medier er med på å forme diskurser i samfunnet gjennom kunnskap og sannheter som spres (Foucault, 1972, s. 27-28). Diskurser er ikke bare språklige uttrykk, men er integrert i hvordan vi mennesker oppfatter verden rundt oss, på samme måte gjelder dette for hvordan medier er med på å påvirke og styre hvilket verdenssyn vi får og med det også hvordan vi føler oss (Foucault, 1972, s. 49-50). Ser man på hvilke måter seksualitet blir framstilt i mediene, kan man også se på og trekke frem hvordan diskurser for seksualitet skapes og opprettholdes, og hvordan dette kan påvirke hva vi som samfunn ser på som «normalt» eller «unormalt» (Foucault, 1976, s. 43). Her dro Foucault (1976) frem homoseksualitet som eksempel for hvordan seksualiteter har blitt konstruert avvik fra hva som er «normal» seksuell identitet (s. 101-102). Dette kompetansemålet fremkommer for meg i lys av Foucault sin teori som både nyttig og viktig for å skape samtale om fremstillinger av seksualitet i medier.

Seksuell orientering kommer frem som kompetansemål der elevene skal kunne ha «samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i *seksuell orientering* og samliv og familie, og diskutere konsekvenser av manglende respekt for ulikhet (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 7). Dette målet går spesifikt inn på områder som kan være utfordrende i et samfunn. Respekt, forståelse og åpenhet kan stå som sentrale mål for samtale og diskusjon. Jeg vil igjen støtte meg på

Butler sin teori om samtale og viktigheten av å forstå at ikke alle er like i verden, slik at man kan utfordre forventninger knyttet til seksuell orientering og familieliv. Begge disse målene opplever jeg som viktig for arbeidet i inkludering og for å utfordre heteronormativ tematikk og kan ses som en videreutvikling av målene presentert for 7. trinn i tidligere versjoner. I versjon 3 av kompetansemålene for 10.trinn (2013-2021), forekommer seksualitet 2 ganger. Jeg opplever at tema seksualitet fremkommer i disse kompetansemålene som mer åpne og inkluderende for elevene på ungdomstrinnet enn de tidligere målene fra 10. trinn. Her står det at elevene skal kunne «gi eksempler på hvordan oppfatninger av forholdet mellom kjærlighet og *seksualitet* kan variere i og mellom kulturer» og «analysere kjønnsroller i beskrivelser av *seksualitet* og forklare forskjellen på ønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep» (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 9). I disse kompetansemålene ser vi en tydelig endring i omfanget av seksualitet på ungdomstrinnet i samfunnsfag fra tidligere versjoner. Kulturelle normer fremkommer ikke lenger som eneste innfallsvinkel på synet rundt seksualitet. Endringene har i det første målet ført til at elevene nå skal kunne se at det finnes variasjoner på kjærlighet mellom personer, og at dette også vil variere både innad og mellom kulturer. Denne formuleringen ser også på hvordan oppfatninger av seksualitet og kjærlighet også varierer i kulturer, dette tolker jeg som en åpning for å se andres perspektiver og syn. Dette målet kunne blitt brukt til å snakke om hvorfor noen ikke aksepterer mennesker som identifiserer seg som LHBT+. Det kan og være en åpning for diskusjon rundt hvorfor «homo» blir brukt som skjellsord i samfunnet og i skolen, og hvordan så mange som 54% oppgir i undersøkelser at de har benyttet seg av dette nylig (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, u.å.). Dette kompetansemålet kan også dreie seg rundt hvordan oppfatninger av seksualitet også kan variere innenfor LHBT+ «samfunnet», slik som hvorfor flere bifile-personer opplever å ikke bli trodd på om sin seksuelle orientering og ikke akseptert av andre som er skeive, og hvorfor bifile menn og transpersoner opplever å være mest utsatt for trakassering (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.).

Det andre kompetansemålet trekker frem seksualitet opp mot kjønnsroller, der elevene skal kunne analysere hvordan kjønnsroller kommer frem når man beskriver seksualitet. Dette viser et tydelig ståsted fra læreplanen i å vise en tydelig sammenheng mellom kjønnsroller og seksualitet. I min tolkning oppfatter jeg denne formuleringen som at kjønnsroller er flytende og ikke fastlåses i en definisjon. Ettersom elevene skal sette kjønnsroller opp mot variasjoner av seksualitet kan det tyde på at elevene skal kunne å tenke seg til at variasjoner i seksualitet også vil påvirke variasjoner i forståelse av hvilke roller samfunnet tiltenker ulike kjønn. I

tillegg dro dette kompetansemålet inn uønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep som temaer for undervisningen. Det er viktig at skolen tar til orde for å gi elevene en opplæring i å vite hva seksuelle overgrep er og hva som er ønsket seksuell kontakt for å sikre at elevene skal ha bedre muligheter til å handle best mulig for seg selv. Som presentert tidligere viser statistikk at 29% av jenter og 7% av gutter under 18 år opplever seksuelle krenkelser, selv om disse tallene kan være noe upresist da man ikke har spurt absolutt alle, så peker det likevel på en utfordring i samfunnet som også rammer barn (Goldschmidt-Gjerløw, 2022, s. 89). I tallene kommer det også frem at i alderen 15 – 19 år er det flest gutter som krenker seksuelt og at ofrene i størst grad er 14 år. Ungdomstrinnet er derfor en relevant målgruppe å trekke inn dette tema på. Fokuset er heller ikke bare uønsket kontakt, men også ønsket kontakt, det åpner opp muligheter i samfunnsfag for samtaler om hva ønsket seksuell kontakt er og hvordan man kan kommunisere dette. Kompetansemålet fremkommer for meg som godt og viktig i kampen mot seksuelle trakasseringer og i tråd med Norges ansvar gjennom barnekonvensjonen.

5.1.2 LK20.

Når LK20 trer i kraft halveres søkeordene mine, totalt gir alle søkeordene mine 4 treff. I overordnet del kommer seksualitet frem én gang som tematikk under det tverrfaglige målet *Folkehelse og livsmestring*. I dette tverrfaglige tema skal elevene få kompetanse i god psykisk og fysisk helse. For at dette skal være mulig er det avgjørende at elevene får mulighet til å utvikle evnene til å ta gode livsvalg og får mulighet til å utvikle et godt selvbilde og være trygg på sin identitet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14) Her presenteres seksualitet som et aktuelt tema å bruke i undervisning på tvers av fag for å arbeide med dette. Målet er formulert slik: «Aktuelle områder innenfor temaet er fysisk og psykisk helse, levevaner, *seksualitet* og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Når seksualitet fremkommer som et tverrfaglig mål betyr det at dette skal kunne belyses i alle fag, men slik formuleringen fremkommer er seksualitet bare et aktuelt tema, dette betyr at seksualitet ikke nødvendigvis er et tema som skal fremkomme i alle fag. Det vil derfor være opp til lærerne selv å ta opp seksualitet som tema dersom læreplanen i faget ikke spesifikt tar opp dette som et mål for undervisningen.

I læreplanen for samfunnsfag finner man søkeordene knyttet opp til både den overordnede delen og i kompetansemålene. Seksualitet fremkommer første gang i læreplanen for

samfunnsfag under kapittelet *Tverrfaglige temaer – Folkehelse og livsmestring*. Dette er en videreformulering av hva som er presentert i den overordnede delen. Her står det at «Faget skal bidra til at elevene kan gjøre gode livsvalg og håndtere utfordringer knyttet til *seksualitet*, personlig økonomi, rus, utenforskap og digital samhandling» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 4). Denne delen beskriver hvilke temaer i samfunnsfag som skal jobbes tverrfaglig med andre fag. I dette tilfelle skal seksualitet være et tema som skal implementeres for hvordan elever skal ha mulighet til å ta gode livsvalg og håndtere utfordringer i dette området. I motsetning til den overordnede delen sin formulering der seksualitet kommer frem som et eksempel på aktuelt tema, ser man i denne formuleringen at seksualitet skal brukes i faget. Dette oppfatter jeg som et tydelig eksempel på at seksualitet er et viktig tema i samfunnsfag.

Seksualitet og seksuell orientering fremkommer én gang hver i et felles kompetansemål i LK20. Under kompetansemål etter 7.trinn står det at eleven skal kunne «reflektere over variasjoner i identiteter, *seksuell orientering* og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og *seksualitet* og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Jeg oppfatter dette kompetansemålet som både presist og åpent, det setter et tydelig mål for at elevene skal kunne reflektere over at det er variasjoner i seksuelle orienteringer og at elevene skal kunne reflektere over hvilke grenser de selv og andre har knyttet til seksualitet, kropp, følelser og kjønn. Kompetansemålet presiserer også at elevene skal kunne hva man kan gjøre dersom grenser skulle bli brutt, det legges derfor opp til at man i undervisning må snakke om grenser og direkte tiltak man kan gjøre dersom egne grenser skulle bli overtrampet. Hvordan man skal gi elevene mulighet til å reflektere over variasjoner i seksuell orientering er ikke presisert på lik linje som tidligere versjoner som trekker frem eksempelvis fremstilling av seksualitet i media som en direkte måloppnåelse. Jeg vil argumentere for at dette kompetansemålet kan ses på som en sammenfatning av tidligere formuleringer av kompetansemål fra både 7. og 10.trinn, der de sentrale generelle målene er videreført og de mer «trangsynte» formuleringer som «kulturelle normer». er lagt igjen. Refleksjonen av variasjoner i seksuelle orienteringer var en sentral del og beskrevet i alle kompetansemålene med fremkomst av søkeordet fra LK06. Kompetansemålene i LK20 er lagt opp slik at man kan tolke og gjennomføre kompetansemålet gjennom de temaene og arbeidsmåtene som læreren bestemmer er mest relevant, og i det nye målet er eksempelvis fremstilling i media ikke nevnt som et eksplisitt mål. Seksuelle overgrep og ønsket seksuell kontakt er ikke videreført fra tredje versjon i LK06 til verken kompetansemålene for 7.trinn eller 10.trinn, men kan tolkes å være erstattet

med *grenser*, da elevene i dette kompetansemålet skal reflektere rundt egne og andres grenser og hva man gjøre dersom grenser blir brutt.

Argumentet for at 7.trinns kompetansemålet i LK20 er en sammenfatning av kompetansemålene fra 7. og 10.trinn i LK06 kommer også til tydelig frem da kompetansemålene for 10.trinn nevner ingenting om verken *seksualitet* eller *seksuell orientering*. Kompetansemålet fra 7.trinn er inkluderende og viktig for samtaler om tematikk rundt seksualitet i skolen, det er derfor overraskende at dette ikke finnes som mål i undervisningen i 10.trinn. Dette gjør at den siste og gjeldende læreplanen i samfunnsfag ikke knytter seksualitet eller seksuell orientering opp mot noen mål for elever på ungdomstrinnet, og legger ansvaret over på at lærerne selv kan velge å implementere dette i undervisningen i samfunnsfag. Det tverrfaglige målet om folkehelse og livsmestring er det eneste i læreplanen i samfunnsfag som trekker inn seksualitet i undervisningen, men som tidligere drøftet står det ingenting om at dette skal inkludere variasjoner i orienteringer. Hvorfor er det slik at elever på mellomtrinnet skal få undervisning om tema, mens elever på ungdomstrinnet kan gå 3 år i sin ungdomsperiode uten at seksualitet kommer opp i undervisningen? Er samfunnet så langt at det ikke er nødvendig å spesifikt nevne en stor andel minoriteter på ungdomskolen, får elevene den dekningen de trenger eller ønsker om seksualitet fra undervisningen på barneskolen? Etersom LK20 er en fagfornyelse for å blant annet gjøre at undervisningen er dagsaktuell og samsvarer med overordnet del, kan man undres hvorfor det ikke finnes resultater på søkeordene etter 10.trinn.

5.2 Kjønnssidentitet, Kjønnssinkongruens, Kjønnsuttrykk – Lik eller ulik?

Jeg valgte kjønnssidentitet som mitt hovedbegrep knyttet til kjønn i min problemstilling «Hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnssidentitet i grunnskolens læreplaner fra LK06 og LK20?». Kjønnssidentitet handler som redegjort for om en persons indre følelse av kjønn, om dette er mann eller kvinne, eller andre definisjoner kan variere fra person til person, men alle har en kjønnssidentitet uavhengig om du identifiserer deg med kjønn du ble utdelt ved fødselen eller ikke (Litschi, 2022, s. 16; Barne-, Ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Kjønnssidentitet kan derfor brukes som et paraplybegrep for de fleste temaer knyttet til kjønn da det meste vi mennesker gjør er knyttet til hvem vi er og hvordan vi presenterer oss for andre. Begrepet løfter frem individet og at det kun er individet som selv kan vite hva man føler seg som og til tross for at dette er et bredt og inkluderende begrep er ikke dette et begrep

som læreplanene har benyttet seg av. Verken *kjønnsidentitet* eller *kjønnsinkongruens* fremkommer som resultater i noen av dokumentene fra læreplanene LK06 og LK20. Dette betyr ikke nødvendigvis at det ikke er representert, det kan fortsatt være resultater fra læreplanene som indirekte kan knyttes til disse begrepene.

Søkeordet *kjønnsuttrykk* fremkommer derimot én gang i læreplanene i et kompetansemål etter 7. trinn fra LK20. Der står det at elevene skal kunne «reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og *kjønnsuttrykk* og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). I dette kompetansemålet skal elevene tilegne seg kunnskap om variasjoner i kjønnsuttrykk. Kjønnsuttrykk brukes om hvordan personer uttrykker sin kjønnsidentitet utad og dette kan komme frem gjennom utseende til en person slik samfunnet har definert hva som kan knyttes til kjønn, slik som klesplagg, sminke og hår og andre former for uttrykkelse av kjønn (Litschi, 2022, s. 16). Dette kompetansemålet kan derfor være med på å gi elevene kunnskap om hvordan personer oppfattes av andre utvendig vil variere fra person til person, og med det se hvordan dette oppfattes opp mot kjønn. Refleksjoner over dette kan være med på å skape en større forståelse for hvordan vi mennesker velger å presentere oss for eksempel gjennom klær og hår. Kjønnsuttrykk kan derfor også forstås å være noe alle gjør til en viss grad enten bevist eller ubevist. Igjen her kan man dra inn Butler sin teori om performativt kjønn og om hvorfor det er viktig at måten vi snakker om kjønn og hvordan kjønn blir fremstilt på er sentralt for at flere kjønnsuttrykk kan få plass i samfunnet. Dette vil åpne muligheter for å utvide forståelser for kjønn som begrep og se på hvordan selv utseende er knyttet til normer laget i samfunnet (Butler, 1990, s. 190). Denne utfordringen av kjønnsforståelser gjennom uttrykk og hvordan det påvirker normer kan tydeliggjøres gjennom å se på Shannon & Smith sin forskning på seksualitetsundervisningen i Australia. Her kommer blant annet undervisning om kjønnsuttrykk opp som kontroversielt da læreplanenes ønske om å normalisere og inkludere variasjoner i kjønnsuttrykk blir sett på som en trussel mot de «normale» og tradisjonelle egenskapene knyttet til man og kvinne i deler av samfunnet (Shannon & Smith, 2015, s. 642). Ser man dette også opp mot lovendringen av juridisk kjønn i Norge fra 2016 og hvorfor dette er viktig som Litschi (2022, s. 34) påpeker for situasjoner der utseende til en person på et passbilde og i virkelighet ikke stemmer overens med hva som blir sett på som norm kan blir utfordrende, belyser denne iboende forståelsen av kjønnsuttrykk i et samfunn. Gjennom refleksjoner med elevene om kjønnsuttrykk, kan man se på hvordan samfunnet har gitt ulike utvendige deler av personer egenskaper som knyttes opp

mot kjønn, slik som farge valg av klær til barn som rosa eller blå. Se på hvordan hårfrisyrer som er kort eller langt hår kan diskuteres opp mot priser for dameklipp og herreklipp. Dette kompetansemålet fremkommer derfor som nyttig dersom man ønsker et mer åpent og reflektert samfunn der barn og unge også ser at vi som samfunn har bestemt hva som kan være «dameting» eller «herreting», og at selv om noen bruker utseende sitt som en måte dele sin personlige kjønnsidentitet eller og seksualitet på er ikke dette noe som gjelder for alle. Du kan uttrykke deg slik du vil uten at dette trenger å definere deg eller andre innenfor kjønnskategorier. Dette er bare noen vinkler som kan komme fra dette kompetansemålet, hvordan det tolkes vil selvfølgelig være opp til lærerne. Slik jeg oppfatter dette fremkommer seksualitet og kjønnsidentitet her gjennom refleksjoner om variasjoner, elevene skal få kunnskap og flere synspunkter på hvordan dette kan uttrykkes gjennom utseende.

5.3 Kjønn/Kjønnsroller – Utdatert?

Søkeordene *kjønn/kjønnsroller* fremkommer 9 ganger i læreplanene fra LK06 og LK20, her har jeg samlet både *kjønn* og *kjønnsroller* i samme boks, da de står flere ganger sammen og flere av søkene ga resultater på kjønnsroller og ikke kjønn alene, jeg valgte derfor å tydeliggjøre dette her med å sette de sammen. Kjønnsroller som ord fremkommer flere steder så det er tydelig at dette er et sentralt tema i samfunnsfag i tema seksualitet og kjønnsidentitet.

5.3.1 LK06.

I LK06 dukker kjønn/kjønnsroller opp flere ganger, totalt fremkommer søkeordene her 7 ganger. I generell del finner man 5 mål og punkter som inneholder disse søkeordene, i det første resultatet står det:

«Synet på menneskeleg likeverd og vørnad er ein spore til stadig på nytt å sikre og utvide fridommen til å tru, tenkje, tale og handle utan skilje etter kjønn, funksjonsevne, rase, religion, nasjon eller posisjon. Dette grunnsynet er ei varig kjelde til endring av samfunnet for å betre menneska sine kår» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 4).

Oppsummert understreker denne linjen viktigheten av å ikke forskjellsbehandle på bakgrunn av kjønn, og at dette er et sentralt grunnsyn for å skape endringer og skape bedre levekår for mennesker i samfunnet. Dette blir poengtert i flere av resultatene fra generell del inn mot

undervisning der opplæringen skal fremme likestilling og solidaritet på tvers av grupper og grenser (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 4).

Det poengteres i et annet mål at i rollen som lærer skal man også vise at det vil være variasjoner mellom individer på bakgrunn av sosial bakgrunn, lokalmiljø og kjønn (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 13) I tillegg gjøres det tydelig at man ikke skal formidle undervisningen slik at dette styrker tradisjonelle kjønnskiller i samfunnet (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 16). Her bruker læreplanen eksempler som at jenter «ikke forstår» naturvitenskap og teknikk. Slik disse linjene fremkommer snakker generell del her om kjønnsroller og normer og forventinger knyttet til hva kjønn skal gjøre og forstå. Denne formuleringen anerkjenner at samfunnet har en tradisjon på hvilke roller man tilegner kjønn. Dette står i tråd med Butlers sentrale argumenter om at kjønn er en sosial konstruksjon som er skapt og opprettholdes gjennom normer, praksiser og forventninger, og at tanker som at «jenter ikke forstår naturvitenskap» er en sosial konstruert tanke og ikke en iboende egenskap hos kvinner (Butler, 1990, s. 7). Derfor fremkommer disse målene som aktive bidrag for å åpne opp og utfordre normer og forventninger til kjønn og kjønnsroller.

På en annen siden oppfatter jeg også generell del som litt motsigende til seg selv, da den også anerkjenner at det er forskjeller mellom utgangspunkt til kjønn. Gjennom linjen «Dersom lik rett til utdanning skal være reell, er det ikkje tilstrekkeleg at alle får likeverdig utdanning uavhengig av *kjønn*, funksjonsevne, geografisk tilknytning, religiøst tilhør, sosial klasse eller etnisk bakgrunn» (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 15), her poengterer generell del at for at alle kjønn skal få en likeverdig utdanning så skal man ta hensyn og gjøre endringer basert på hvilket kjønn elevene har. Dette understreker at det er forskjeller i utgangspunktene til elevene på bakgrunn av kjønn, noe som kan sies å være motsigende mot målet om at ingen skal forskjellsbehandles på bakgrunn av kjønn. Det skal ikke benektes at man er født med biologiske ulikheter, men som Butler også forklarer er det ingenting ved disse biologiske egenskapene som sier noe om hvordan en person skal være i samfunnet (Morgenroth & Ryan, 2018). Denne linjen trenger ikke nødvendigvis å bety noe negativt, og det kan tolkes dit hen at man skal arbeide rundt forståelse av kjønn i lys av målene nevnt over om kjønnskiller/kjønnsroller, men dette må tolkes da det ikke er nevnt spesifikt.

Kjønn/kjønnsroller fremkommer to ganger i LK06 i kompetansemålene i tredje versjon, én gang i kompetansemål etter 7. trinn og én gang i kompetansemål etter 10. trinn. For 7. trinn

står det at elevene skal kunne «gi eksempler på hvordan *kjønnsroller* og seksualitet blir framstilt i ulike medier, og diskutere de ulike forventningene det kan skape» (utdanningsdirektoratet, 2013, s. 7). I dette målet finner man et spesielt fokus på kjønnsroller og hvordan det fremstilles og konsekvensene av dette. Jeg har tidligere drøftet dette kompetansemålet med seksualitet i fokus og jeg vil igjen her støtte meg på Foucaults teori om hvordan medier er med på å forme diskurser i samfunnet gjennom kunnskap og sannheter som spres (Foucault, 1972, s. 27-28). Diskurser er ikke bare språklige uttrykk, men er integrert i hvordan vi mennesker oppfatter verden rundt oss, på samme måte gjelder dette for hvordan medier er med på å påvirke og styre hvilket verdenssyn vi får og med det også hvordan vi føler oss (Foucault, 1972, s. 49-50). Butler (1990) knytter også opp diskurser mot språklige virkemidler gjennom måten vi snakker om og fremstiller kjønn i samfunnet (s. 34). Når kompetansemålet påpeker at elevene skal kunne komme med eksempler om fremstillinger av kjønnsroller i media vil dette være med på å illustrere hvordan kjønnsroller representeres, og hvordan medier kan være med på å skape og opprettholde tradisjonelle roller.

I kompetansemålet for 10. trinn står det at elevene skal kunne «analysere *kjønnsroller* i beskrivelser av seksualitet og forklare forskjellen på ønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep» (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 9). Dette kompetansemålet gikk jeg også i dybden på i kapittel 5.1.1. Oppsummert setter dette kompetansemålet en tydelig sammenheng mellom seksualitet og kjønnsroller, og setter som mål at elevene skal kunne se hvordan kjønnsroller blir beskrevet med seksualitet som utgangspunkt.

5.3.2 LK20.

I LK20 fremkommer søkeordene kjønn/kjønnsroller 2 ganger. Det første resultatet finner vi i det tverrfaglige målet «folkehelse og livsmestring» i overordnet del, her står at kjønn og seksualitet er et område som kan brukes som et aktuelt tema innenfor tema fysisk og psykisk helse (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.14). Dette tverrfaglige målet er videreført, men omformulert i den innledende delen av læreplanen for samfunnsfag. Her er seksualitet det eneste av de to områdene som er spesifikt nevnt at faget skal tematisere i mål om gode livsvalg og utfordringer i livet, kjønn er ikke inkludert som et spesifikt tema for å realisere dette tverrfaglige målet (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 4). Det kan stills spørsmål om

hvorfor kjønn er tatt ut som aktuelt tema i arbeid rundt fysisk og psykisk helse. Er det ikke lenger et nødvendig tema å aktualisere eller er kjønn tiltenkt å ligge under begrepet seksualitet? Til tross for denne omformuleringen i innledende del fremkommer kjønn i læreplanen for samfunnsfag under kompetansemål etter 7. trinn.

Kjønn dukker opp én gang i læreplanen for samfunnsfag i kompetansemål etter 7. trinn, her står det at elevene skal kunne «reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, *kjønn* og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Dette kompetansemålet har jeg også drøftet tidligere opp mot søkeordene *seksualitet* og *seksuell orientering* i kapittel 5.1.2 og *kjønnsuttrykk* i kapittel 5.2. Det er tydelig for meg her at dette kompetansemålet for 7. trinn er en samling av flere relevante områder innenfor tema seksualitet og kjønnsidentitet som har vært introdusert i tidligere versjoner og mål. Ut ifra formuleringer i læreplanene og hvordan formuleringene utvikler seg kan det virke som de tradisjonelle kjønnsrollene fases ut og behovet for å snakke og undervise om kjønn er borte og/eller nedprioritert.

5.4 Heteronormativitet – Inkluderende representasjon?

Søkeordet *heteronormativitet* fremkommer ikke som direkte resultater i min analyse, verken i læreplanen fra LK06 eller den gjeldende læreplanen LK20. Heteronormativitet kan likevel argumenteres for å være indirekte inkludert i flere av målene. I ordvalg har læreplanene også lite til ingen formuleringer som tyder på at heterofil og tradisjonelle kjønnsroller som mann og kvinne er fokuset for undervisningen – sett bort i fra kompetansemålet om seksualitet i lys av. Kulturelle normer fra den første versjonen av LK06. Gjennom utviklingen av læreplanene dukker det opp ord og begreper som variasjoner, ulikhet, respekt, konsekvenser av ekskludering, og hvordan elever skal kunne gi eksempler på dette og analysere og reflektere rundt tema seksualitet og kjønnsidentitet. Dette ser man tydelig gjennom dette kompetansemålet etter 7. trinn i LK20: «reflektere over variasjoner i identiteter, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, *kjønn* og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Dette kompetansemålet har jeg gjentatte ganger fått opp som resultat og drøftet ut ifra hvilket søkeord jeg har fokusert på. Dette kompetansemålet inkluderer et bredt felt

innenfor seksualitet og kjønnsidentitet, og gjør det til et mål om at alle skal kunne å reflektere rundt dette. Jeg opplever derfor at tema seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer som lite heteronormative i læreplanene.

5.5 LHBT+ og Seksuell helse – En indirekte rød tråd?

Søkeordene *LHBT+* og *seksuell helse* hadde ingen direkte resultater gjennom mine søk i læreplanene fra LK06 og LK20. Begge kan derimot sies å være mer indirekte nevnt.

LHBT+ er som presentert tidligere et samlende begrep og en forkortelse, og ingen av læreplanene har noe spesifikt fokus på den ene eller andre seksuelle orienteringen eller kjønnsidentiteten. Det har heller blitt indirekte nevnt gjennom andre søkeord, for eksempel søkeordene seksualitet og seksuell orientering som presentert i kapittel 5.1 *Seksualitet, Seksuell orientering, Seksuell legning – En tematikk i stadig endring og utvikling*.

Seksuell helse kommer frem gjennom flere ulike mål i læreplanene slik som dette kompetansemålet etter 7. trinn i LK20 presentert i kapittelet 5.1 *Seksualitet, Seksuell orientering, Seksuell legning – En tematikk i stadig endring og utvikling*: «reflektere over variasjoner i identiteter, *seksuell orientering* og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og *seksualitet* og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Her knyttes følelser, kropp, kjønn og seksualitet spesifikt opp mot grenser og hva man gjøre dersom disse grensene blir brutt. Hva disse grensene er og hvor disse grensene blir brutt er ikke spesifisert og er derfor oppe for tolkning av lærer. Ser man på dette målets fokus på grenser i lys Skilbred et al. (2022) sin analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse «*Snakk om det!*», ser man også der et stort fokus på *grenser*. Strategien hadde som mål å bedre den norske befolkningens seksuelle helse, og dette skulle blant annet skje gjennom opplæringen i skolen. Skilbred et al. (2022) trakk frem dette avsnittet: «*Barn er best rustet til å bestemme over sin egen seksualitet dersom deres foreldre/foresatte har kunnet kommunisere åpent med dem om kropp, identitet, grenser og seksualitet gjennom helle barndommen (s.19).*», som et eksempel på at kunnskap om grenser sto sentralt i hvordan man skal ruste barn best (s. 8). Her påpekes det at ordvalgene legger også opp til at man skal forberede barna på noe nødvendig, som for eksempel situasjoner med

uønsket seksuell kontakt. De drar inn det kritiske synspunktet hvor man får inntrykk av seksualitet kan være noe problematisk og derfor igjen «settes klare grenser» på. Videre plukker de denne tråden videre inn på skole-perspektivet i strategien, og viser til at skolen har et ansvar for å formidle grenser og respekt av grenser til barn og unge og referer til punktet: «*Temaer knyttet til kropp, grenser, og seksualitet inngår i flere fag i skolen med ulik vinkling i ulike fag og på ulike tidspunkt i skoleløpet (s 15).*» (Skilbred et al., 2022, s. 9). På bakgrunn av denne forskningens funn om grenser og seksuell helse, og mine egne funn av tilsvarende begreper i læreplanene kan argumenteres for at kompetansemålene har et fokus på seksuell helse slik det er formulert. For selv om seksuell helse ikke er nevnt spesifikt kommer dette fortsatt frem gjennom mål omhandlende seksuelle krenkelsener, ønsket seksuell kontakt, egne og andres grenser, representasjon i media, og hvilke konsekvenser som kan komme av et samfunn uten respekt for andre. Tallene for opplevelser av uønsket seksuell kontakt blant barn fra Goldschmidt-Gjerløw (2022) poengterer også at dette i høyeste grad er relevant på skolen. Seksuell helse kan etter min oppfattelse i henhold til teori og tidligere forskning, virke å være en indirekte rød tråd og en sentral del av tema seksualitet og kjønnsidentitet i læreplanene fra LK06 og LK20.

5.6 Pornografi – Ingen plass i den norske skolen?

Pornografi var et søkeord som ikke ga noen resultater i læreplanene LK06 og LK20. Som drøftet tidligere har seksualitet og kjønnsroller blitt knyttet opp mot sin fremstilling i medier i kompetansemål fra tredje versjon i læreplan for samfunnsfag i LK06. Her argumenterte jeg for Foucault og Butler sine teorier om diskurser i samfunnet og hvordan medier er med på å forme og opprettholde normer (Foucault, 1972, s. 27-28; Butler, 1990, s. 34). Ser man på tematikken rundt medier opp mot statistikken for bruk av pornografi hos unge der omtrent halvparten har sett på pornografi vil dette absolutt kunne være et relevant område å bruke i undervisning om seksualitet og kjønnsidentitet (Medietilsynet, 2020, s. 3). I rapporten fra Redd Barna om ungdommers erfaring og perspektiver på pornografi trekkes det frem at flere bruker pornografi til å lære om sex på grunn av manglende kunnskap, til tross for at mange også syntes pornografi fronter en negativ holdning til kjønnsroller og kropp (Berggrav, 2020, s. 4-5). Mange av ungdommene var stort sett enig i at de trenger mer kunnskaper og forståelse for pornografi, og trekker frem at skolen gjennom seksualitetsundervisning, burde gi elevene mer kunnskap, kildekritikk og muligheten til å øke sin forståelse av hva man faktisk ser på

skjermen (Berggrav, 2020, s. 6). Vårt naboland Sverige har også hatt lignende studier og debatter om pornografi i samfunnet og har i sin nyeste læreplan inkludert pornografi i sin læreplan om fremvisning av seksualitet i media (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 1). Også her kommer det frem at skolen har et ansvar for å ta tak i problematikk knyttet til pornografi og at seksualitetsundervisningen til nå ikke har strukket til (Planting-Bergloo & Orlander, 2022, s. 2). Til tross for ønsker fra ungdommer om å sette pornografi på dagsorden i klasserommene, er det ingenting i de gjeldende læreplanene i Norge som tilsier at dette skal brukes i samfunnsfag. Kompetansemålet fra LK06 som tok opp fremstillinger av seksualitet og kjønn i media kunne i det minste dette være et alternativ som kunne tolkes av en lærer inn mot pornografi, men slik læreplanene er formulert nå er det ikke lagt opp til dette.

5.7 Identitet – Et inkluderende nok begrep?

Jeg valgte å inkludere *identitet* som søkeord for å se om dette ga flere resultater enn det mer spesifikke søkeordet *kjønnsidentitet*. Totalt i alle dokumentene ga identitet hele 33 resultater fordelt på overskrifter og innhold. Generelt for mange av resultatene er identitet knyttet opp til kultur og kulturelt mangfold, og i sitt bruk er identitet er det ingenting som tyder på en heteronormativ tilnærming og/eller formulering. Dette åpner opp for tolkning på tema identitet og det vil være opp til lærere å bruke kjønnsidentitet eller seksualitet som områder innenfor undervisning om identitet. Etter min tolkning i henhold til problemstilling, er det kun ett kompetansemål der identitet fremkommer i direkte tilknytning til tema seksualitet og kjønnsidentitet. Dette finner man i kompetansemålet fra LK20 i 7. trinn: «reflektere over variasjoner i *identiteter*, seksuell orientering og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Dette er et kompetansemål som jeg har drøftet flere ganger i henhold til andre søkeord, dette viser seg igjen og bygger videre på at dette kompetansemålet er både inkluderende og bredt og legger opp til gode muligheter for flere temaer. Under overordnet del i tverrfaglig tema «folkehelse og livsmestring» står det at barne- og ungdomsårene er viktige og avgjørende for utviklingen av et godt selvbilde og trygghet i sin egen identitet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17). Dette kan også ses i sammenheng med kompetansemålene for 10.trinn i LK20: «reflektere over likheter og ulikheter i *identiteter*, levesett og kulturuttrykk og drøfte muligheter og utfordringer ved mangfold» og «reflektere over hvordan *identitet*, selvbilde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkninga og uønskede

hendelser» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 11). I disse eksempelet er det fullt mulig å trekke inn kjønnsidentitet og seksualitet som temaer for selvbylde og identitet.

5.8 Diskriminering – Sterkt vektlagt i læreplanene.

Diskriminering fremkommer flere ganger i læreplanene i forskjellige setninger og mål, diskriminering settes her opp mot historiske og nåtidens hendelser, opp mot demokrati og beskyttelse for mennesker. I LK20 under formålet med opplæringen står det at «Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for *diskriminering* skal motarbeidast» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 2-3). Videre mål bruker diskriminering innmot arbeid mot fordommer og historisk påvirkning, samt beskyttelse av elever. Det er dog ingen av resultatene som står i samspill med verken seksualitet, kjønnsidentitet eller kjønn, derfor viser ingen av resultatene en direkte tilknytning til tema seksualitet og kjønnsidentitet. Igjen vil jeg poengtere at dette ikke betyr at det ikke er relevant, men at det må tolkes av den enkelte læreren og velges inn som tematikk. Eksempler på en slik tolkning kan være gjennom å se på det historiske perspektivet og se på hvordan mennesker har kjempet for retten til å elske den man vil og hvordan hendelser som Stonewall-opprøret på slutten av 60-tallet eller milepæler som inkludering av vern fra diskriminering på bakgrunn av seksualitet under straffeloven på 90-tallet.

5.9 Makt – Kun noe man skal lære, eller noe man opplever?

I lys av tidligere forskning og teorier om makt og diskurser, ønsket jeg å inkludere *makt* som et søkeord i læreplanene for å se om seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer i noen av disse resultatene. I min analyse fikk jeg opp flere resultater på makt, flere av disse hadde fokus rundt makt i demokrati, maktfordelingsprinsippet og maktinstitusjoner i Norge. Seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer ikke som direkte tema i noen av resultatene. Det kan likevel på lik linje med andre søkeord uten resultater tolkes av læreren dersom man har kunnskap til det og velger å trekke det inn i undervisning. I et kompetansemål etter 10.trinn i LK20 står det at elevene skal kunne «reflektere over hvilke aktører som har *makt* i samfunnet i dag, og hvordan de begrunner standpunktene sine» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 11).

Dette er et mål som kan trekke inn tema seksualitet og kjønnsidentitet, men det er ingen ting ved målet som spesifikt peker på at dette må være med. Ser man på hvordan makt er formulert i læreplanene kan dette knyttes opp mot det som Foucault sier om makt og institusjoner, om hvordan skolen er med på å styre hvordan samfunnet skal se på og snakke om seksualitet og kjønn og hvilke sannheter som blir presentert (Foucault, 1976, s. 61-62). Videre kan man knytte dette opp mot betydningen og bruken av grenser i forhold til seksuell helse i læreplaner og i politiske strategier, og se på hvordan Solberg-regjeringen har utviklet en strategi for bedring av seksuell helse i folket, og at opplæring i og rundt grenser er en sentral del av denne i tillegg til å komme frem i læreplanen fra 2020 som også er utviklet av samme regjering.

6. Oppsummering og sluttkommentarer.

I denne masteroppgaven arbeidet jeg ut ifra problemstillingen *«hvordan fremkommer tema seksualitet og kjønnsidentitet i grunnskolens læreplaner fra 2006 (LK06) og 2020 (LK20)?»*. Jeg har forsøkt å svare på denne problemstillingen med å gjennomføre en kvalitativ innholdsanalyse og drøfte resultater gjennom søkeord i de generelle delene av LK06 og LK20, samt de ulike versjonene av læreplanene i samfunnsfag. I sistnevnte fokusert jeg på innledende deler og kompetansemål etter 7. trinn og 10. trinn. Alle funn og drøftinger er sett i lys av litteratur, tidligere forskning og teori som redegjort for i kapittel 2 og 3.

Gjennom studien fremkommer både seksualitet og kjønnsidentitet som tematikk gjennom de ulike søkeordene. Gjennom noen av søkeordene finner man direkte resultater og gjennom andre søkeord dukker tema opp som mer indirekte og tolkbart. I første søkegruppe *«Seksualitet, Seksuell orientering, Seksuell legning – En tematikk i stadig endring og utvikling?»* er det noen sentrale funn som jeg ønsker å trekke frem. I kompetansemål etter 10. trinn fra første versjon av læreplan i samfunnsfag (LK06) har jeg knyttet seksualiteten opp mot kjærlighet og kulturelle normer som beskrevet i kompetansemålet. Her kritiserte jeg kompetansemålet for å være heteronormativt og lite inkluderende. Jeg opplevde det også veldig rart at 10. trinn sitt kompetansemål om seksualitet er formulert slik når kompetansemålet etter 7. trinn i samme versjon fremkommer som mer åpen og anerkjennende i sin formulering om variasjoner i seksuell orientering opp mot kjærlighet, samliv og familie. I versjon 3 har kompetansemålet blitt mer inkluderende i måten seksualitet fremkommer på, her skal man se på og reflektere over variasjoner innenfor kjærlighetsforhold innenfor ulike

kulturer, og kjønnsroller dras i tydelig sammenheng med seksualitet. Her argumenterte jeg for at målene også kan virke å oppfordre til å utfordre heteronormative perspektiver. Seksualitet fremkommer også som et sentralt tema i samtaler rundt seksuell kontakt, og om hva som er ønsket og uønsket kontakt.

I lys av Foucault og Butler sin teorier om samfunnsmessige diskurser, kan man se på hvordan medier og samfunnet setter styringer for hvordan for eksempel kjønnsroller blir representert og fremvist. Dette kan være med på å skape reflektering rundt heteronormativitet og andre normen knyttet til seksualitet og kjønnsidentitet. Gjennom medier og undersøkelser kan det tolkes at det er et tydelig ønske og behov for mer fokus rundt seksuelle krenkelsener og pornografi i skolen. Vårt naboland Sverige har gått all-in for dette, er det på tide at vi også følger etter?

Både seksualitet og kjønnsidentitet (kjønn) fremkommer i LK20 i et tverrfaglige mål fra «folkehelse og livsmestring» som aktuelle frivillige temaer for undervisning innenfor fysisk og psykisk helse. Målet er videreført i innledende del for faget og formulert som skal, men her forsvinner kjønn fra formuleringen. Jeg poengterte også at det er usikkert om kjønn er tatt ut av målet på grunn av relevans eller om det er ment til å ligge under begrepet seksualitet. Dette vil uansett skape spørsmål om i hvilken grad og hva rundt seksualitet som skal tas opp i undervisningen?

Fra resultater i LK20 er det et kompetansemål etter 7. trinn som jeg ønsker å bringe opp igjen, der står det at elevene skal kunne «reflektere over variasjoner i identiteter, *seksuell orientering* og kjønnsuttrykk og egne og andres grenser knyttet til følelser, kropp, kjønn og *seksualitet* og drøfte hva man kan gjøre om grenser blir brutt» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 9). Dette kompetansemålet har jeg argumentert for som en samling av tidligere kompetansemål, her er søkeordene *seksualitet*, *seksuell orientering*, *kjønnsuttrykk*, *kjønn* og *identitet* alle inkludert. Formuleringen har jeg også argumentert for at inkluderer *seksuell helse* indirekte gjennom grenser, i lys av tidligere forskning av Skilbred et al. om Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse.

Det som overrasker stort fra mine funn er at seksualitet og kjønnsidentitet aldri fremkommer direkte i kompetansemålene fra 10.trinn i LK20. Dette står i stor kontrast til det altomfattende kompetansemålet for 7. trinn nevnt i avsnitt ovenfor Dette fører naturligvis til spørsmål om

hvorfor tema seksualitet og kjønnsidentitet forsvinner som kompetansemål når elevene skal inn på ungdomskolen? Gjennom undersøkelser fra Redd Barna ble det tydeliggjort at det er mangler ved undervisning om seksualitet og kjønnsidentitet. Dette vil eventuelt være temaer som læreren selv må velge å trekke inn i undervisningen. Det kan skje gjennom målene om identitet, der man skal kunne reflektere over ulikheter, levesett og kulturuttrykk, samt drøft muligheter og utfordringer med mangfold. Det kan også knyttes opp mot selvbylde og at egne grenser utvikles og utfordres i fellesskap, og hvordan man skal håndtere uønskede hendelser og påvirkning. Spørsmålet som jeg sitter igjen fra dette er: er det presist nok? Vil lærere trekke inn seksualitet og kjønnsidentitet eller går dette ut av relevans på ungdomstrinnet?

Gjennomgående i drøfting av funn i lys av teorier er det flere av søkeordene og tematikk som kan overlappe hverandre dersom dette tolkes i den retningen. Dette forutsetter at lærere har kunnskap om temaene og har en vilje til å gjennomføre dette. Undervisningsfriheten kan derfor virke å stå sterkt. Dette gjør temaene til noe kontroversielle og kan ses i sammenheng med utviklingen i Australia, der ulike oppfatninger rundt tema splitter samfunnet.

Seksualitet og kjønnsidentitet fremkommer som temaer som stadig er i endring og utvikling i læreplanene. Tema kan både være lukket og presist, men også åpent og upresist. Gjennomgående kan det også tyde på at disse temaene presiseres oftere i kompetansemålene for 7. trinn. 10.trinn virker å utvikle seg til å legge opp til valgfrihet og tolkning blant lærere.

Oppgavens resultater og svar på problemstilling vil selvfølgelig være preget av mine forkunnskaper, meninger og måten jeg tolker funnene på, det er derfor vanskelig å være 100% nøytral i slik forskning. Det er også viktig å legge til at mine valg av teori og tidligere forskning også kan virke avgjørende for de funnene jeg har gjort. Utvelgelsen av søkeord i oppgaven skaper også en ramme for hvilke resultater som dukker opp og ikke. Som nevnt flere ganger kan flere av funnene tolkes inn mot tema seksualitet og kjønnsidentitet, og dersom jeg hadde hatt andre søkeord eller fjernet noen søkeord ville det være mulig at besvarelsen kunne sett annerledes ut.

Mitt bidrag til forskningsfeltet rundt seksualitet og kjønnsidentitet og læreplaner kan være med på å synliggjøre hvordan temaer fremkommer i læreplaner, som både indirekte og direkte. Dette kan være med på å sette lys på tolkningsevnene til lærere og stille spørsmål rundt hva som er best – presise eller åpne mål i læreplanene? En kombinasjon? Forskningen min viser

også at læreplanene er et produkt av sin tid og vil endre seg i takt med samfunnet og hvem som sitter med ansvar for utforming av læreplanene. Jeg ønsker å komme med en oppfordring om videre arbeid innenfor tema. Mitt forslag vil være å se på funnene mine og dykke enda nærmere inn på maktdiskurser og analysere endringer i læreplaner i tråd med hvilke partier som sitter med makten og hva som er den offentlige agendaen.

Referanser/Litteraturliste

Apple. (2023, 10. april). *Mac keyboard shortcuts*. <https://support.apple.com/en-us/HT201236>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.å.). *Lhbt+-ordlista*. Bufdir. <https://www.bufdir.no/likestilling/lhbtqi-ordlista/>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.å.). *Skole og utdanning: «Homo» er et vanlig skjellsord i skolen. Bifile gutter og transpersoner er særlig utsatt for mobbing*. Bufdir. Hentet fra: https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Skole_og_utdanning/

Bergrav, S. (2020). "Et skada bilde av hvordan sex er». *Ungdoms perspektiver på porno*. Medietilsynet. Hentet fra: <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/2020/rapport-redd-barna-mai-2020-et-skada-bilde-av-hvordan-sex-er.pdf>

Bjørge, E. (2009). Michel Foucaults bidrag til forståelsen av «makt». *Jussens Venner Volume 44*, 2009(5), 302-314. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.18261/ISSN1504-3126-2009-05-03>

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

- Cook, D. A. & Beckman, T. J. (2006). *Current concepts in validity and reliability for psychometric instruments: Theory and application*. American journal of medicine. <https://doi.org/10.1016/j.amjmed.2005.10.036>
- Danielsen, H., Larsen, E. & Owese, I. W. (2014). *Norsk likestillingshistorie 1814-2013* (2.). Fagbokforlaget.
- Den Norske Kirke. (2017, 30. januar). *Ny vigelsesliturgi vedtatt*. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/ny-vigselsliturgi-vedtatt/>
- Eldevik, A. (2019, 11. april). *En skeiv historie*. Oslopride. <https://www.oslopride.no/a/en-skeiv-historie>
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1976). *The history of sexuality, volume 1: An introduction*. Vintage Books.
- FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold. (u.å.). *Historie*. Foreningenfri. Hentet 5. april 2023 fra <https://www.foreningenfri.no/om-oss/organisasjon/historie/>
- Frøvik, J. K., Torstensen, R. L. & Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Pornografi og kritisk tenkning. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 111-130). Universitetsforlaget.
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). #MeToo rammer også barn og ungdommer. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 89-110). Universitetsforlaget.
- Goldschmidt-Gjerløw, B., Eriksen, K. G. & Jore, M. K. (2022). Undervisning som balansekunst. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 13-32). Universitetsforlaget.

- Goldschmidt-Gjerløw, B., Eriksen, K. G. & Jore, M. K. (2022). Når kjønn og seksualitet utfordres i undervisning. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 169-188). Universitetsforlaget.
- Gram, K. H. (2021, 26. januar). *1 av 3 skeive lite tilfreds med egen psykisk helse*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/1-av-3-skeive-lite-tilfreds-med-egen-psykisk-helse>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2.utg.). Fagbokforlaget.
- Gøystdal, A. M. (2021, 6. desember). *Norge tok farvel med Kim Friele – en forkjemper for kjærlighet*. Aftenposten. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/kultur/i/wO4nO1/norge-tok-farvel-med-kim-friele-en-forkjemper-for-kjaerligheten>
- History. (2022, 31. mai). Stonewall Riots. <https://www.history.com/topics/gay-rights/the-stonewall-riots>
- HivNorge. (u.å.). *Om HivNorge*. Hentet 6. april 2023 fra <https://hivnorge.no/mappe/om-oss/>
- Hofstad, E. (2014, 2. oktober). *Moderne homohistorikk*. Sykepleien. <https://sykepleien.no/2014/10/moderne-homohistorikk>
- Jagose, A. (1996). *Queer Theory: An Introduction*. New York: New York University Press.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04?lang=nob>

Leger uten grenser. (u.å.). *Epidemier og pandemier*. Hentet 6. april 2023 fra

<https://legerutengrenser.no/helse/epidemier-og-pandemier>

Litschi, T. (2022). *Kjønns- og seksualitetsmangfold i skolen: - en metodebok*. Renaissance Media AS.

Lloyd, M. (2007). Judith Butler: From Norms to Politics. Cambridge: Polity Press.

Medietilsynet. (2020). *Barn og medier 2020. Ungdoms erfaring med porno på nett*. Hentet fra:

https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/200526-delrapport-5-ungdoms-erfaring-med-porno-pa-nett_barn-og-medier-2020_.pdf

Medietilsynet. (2022). *Barn og medier 2022: Porno*. Hentet fra:

<https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/barn-og-medier-2022-porno-desember-2022.pdf>

Messick, S. (1995) *Validity of Psychological Assessment: Validation of Interferences From Persons' Responses and Performances as Scientific Inquiry Into Score Meaning*.

American Psychologist Association. <https://psycnet-apa-org.ezproxy.inn.no/fulltext/1996-10004-001.pdf>

Morgenroth, T. & Ryan, M. K. (2018) *Gender Trouble in Social Psychology: How Can Butler's Work Inform Experimental Social Psychologists' Conceptualization of Gender?*

Frontiers. Hentet fra: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.01320/full>

Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61/§1-2>

Planting-Bergloo, S. & Orlander, A. A. (2022). Challenging «the elephant in the room»: the becoming of pornography education in Swedish secondary school. *Sex Education*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/14681811.2022.2137487>

Regjeringen (u.å.) *Meld. St. 28 (2015-2016): Fag - Fordypning - Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>

Regjeringen. (2022, 19. Oktober). *Fag og læreplaner*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/artikler/innhold-vurdering-og-struktur/id2356931/?expand=factbox2615773>

Salih, S. (2002). Judith Butler. London Routledge.

Shannon, B. & Smith, S. J. (2015). «A lot more to learn than where babies come from”: controversy, language and agenda setting in the framing of school-based sexuality education curricula in Australia. *Sex Education*, 15(6), 641-654. <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1055721>

Silbred, A., Solbrække, K. N. & Thoresen, T. (2022). Begjær til besvær: en analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse, «Snakk om det!». *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 6(nr. 4-2022), 1-16. <https://doi.org.ezproxy.inn.no/10.18261/nost.6.4.2>

Skeiv Ungdom. (u.å.). *Om oss*. Hentet 6. april 2023 fra <https://skeivungdom.no/om-oss/>

Slagstad, K. (2019, 1. mars). *Aids, historiene og mytene*. HivNorge. <https://www.hivnorge.no/nyheter/aids-historien-og-mytene/>

St.meld 30 (2003-2004). *Kultur for læring*. Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement. <https://www.regjeringen.no/contentassets/988cdb018ac24eb0a0cf95943e6cdb61/no/pdfs/stm200320040030000dddpdfs.pdf>

Svendsen, S. H. B. (2022). Hva vil foreldrene si? Kjærlighetens pedagogikk som alternativ til bekymring i undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 169-188). Universitetsforlaget.

Teigen, H. M., Steinnes, K. K. & Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Ungdom og kroppspress i sosiale medier. | M. K. Jore (Red.), *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema* (s. 169-188). Universitetsforlaget.

Tveter, L. (2022, 29. april). *50 år siden opphevelsen av straffeloven § 213. – «homoparagrafen»*. Lovdata.

https://lovdata.no/artikkel/50_ar_siden_opphevelsen_av_straffeloven_§_213_«homoparagrafen»/3943

Universitetet i Oslo. (2022, 17.oktober). *Primatene og evolusjon av mennesket*. <https://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/leksikon/p/primatene-og-evolusjon-av-mennesket.html>

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Generell del av læreplanen (UTGÅTT)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/utgatt/generell-del-av-lareplanen-utgatt/>

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplan i samfunnsfag (SAF1-01)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/k106/saf1-01>

Utdanningsdirektoratet. (2010). *Læreplan i samfunnsfag (SAF1-02)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/k106/saf1-02>

Utdanningsdirektoratet. (2013). *Læreplan i samfunnsfag (SAF1-03)*. Hentet fra: <https://www.udir.no/k106/saf1-03>

Utdanningsdirektoratet. (2021, 24. juni). *Hvorfor har vi fått nye læreplaner?* Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hvorfor-nye-lareplaner/>

Utdanningsdirektoratet. (2021, 22. september). *Slik ble læreplanene utviklet*. Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/slik-ble-lareplanene-utviklet/>

Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Læreplanverket*. Udir. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>

Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Retningslinjer for utforming av nasjonale og samiske læreplaner for fag I LK20 og LK20s*. Udir. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/forsok-og-pagaende-arbeid/Retningslinjer-for-utforming-av-lareplaner-for-fag-/prinsipper-for-utforming-av-lareplaner-for-fag/>

Utdannings- og Kunnskapsdepartementet (u.å.). *Kunnskapsløftet: -reformen i grunnskole og videregående opplæring*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/prm/2005/0081/ddd/pdfv/256458-kunnskap_bokmaal_low.pdf

Utdanningsdirektoratet., Helsedirektoratet. & Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022, 07. september). *Støtte til undervisning om kjønn og seksualitet*. Udir. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/Stotte-til-undervisning-om-kjonn-og-seksualitet/>

Utdanningsnytt. (2020, 11. november). *Spørreundersøkelse etter lærerdrapet i Frankrike: Mange lærere unngår temaer som kan virke støtende på elever*. Hentet fra: <https://www.utdanningsnytt.no/muhammedkarikaturer-ytringsfrihet/sporreundersokelse-etter-laererdrapet-i-frankrike-mange-laerere-unngar-temaer-som-kan-virke-stotende-pa-elever/261343>

Weeks, J. (2003). *Sexuality*. Taylor & Francis Group.